

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
KËSHILLI I MINISTRAVE

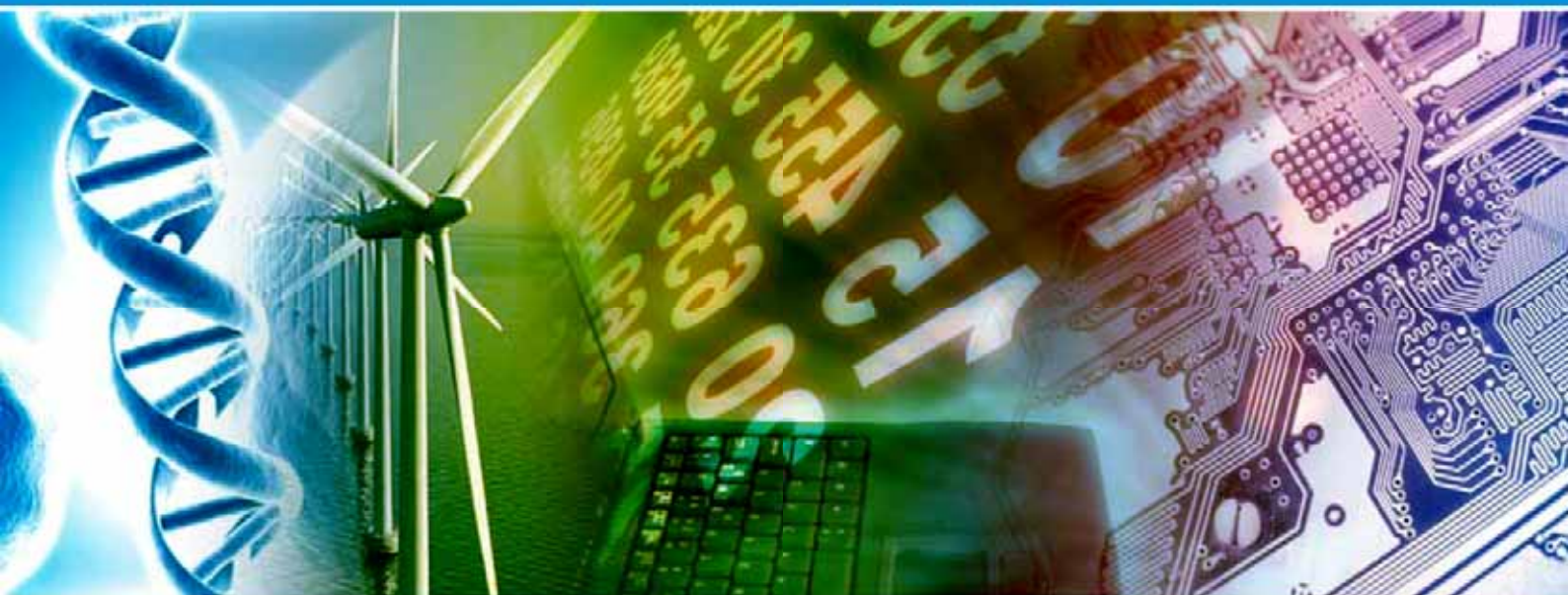
United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Venice Office
Regional Bureau for Science
and Culture in Europe

United Nations
ALBANIA

Strategjia Kombëtare e Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit 2009-2015

Gusht 2009

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
KËSHILLI I MINISTRAVE

**Strategjia Kombëtare e Shkencës,
Teknologjisë dhe Inovacionit
2009–2015**

Gusht 2009

SPO/ITA/2010/SC/PI/1

PËRMBAJTJA

Parathënie.....	4
Shkurtime dhe akronime.....	5
Hyrje.....	7
KAPITULLI 1. Vështrim i përgjithshëm i situatës aktuale në sistemin e ShTI-së.....	8
1.1. Reformat e deritanishme në sistemin e ShTI-së.....	8
1.2. Sistemi i shkencës dhe institucionet përbërëse të tij.....	9
1.3. Mbi kapacitetet dhe performancën e sistemit të ShTI-së.....	10
1.4. Kuadri ligjor dhe procesi i vendim-marrjes.....	12
1.5. Bashkëpunimi ndërkombëtar dhe evropian i Shqipërisë në ShTI.....	13
KAPITULLI 2. Vizioni, prioritetet dhe qëllimet strategjike.....	15
2.1. Prioritetet e kërkimit.....	16
2.2. Synimet dhe hapat.....	17
KAPITULLI 3. Politikat që duhen ndjekur.....	19
3.1. Strukturimi i zbatimit të politikave.....	19
3.2. Forcimi i kapaciteteve politikëbërëse.....	21
3.3. Krijimi i kapaciteteve të nevojshme për menaxhimin e programit.....	23
3.4. Agjencia e Kërkimit, Teknologjisë dhe Inovacionit (AKTI).....	24
3.5. Përmirësimi i kuadrit ligjor dhe institucional për kërkimin dhe financimin e kërkimit..	25
3.6. Adoptimi i një kuadri të përshtatshëm buxhetor.....	26
KAPITULLI 4. Vlerësimi dhe monitorimi.....	29
4.1. Procedurat dhe përgjegjësitë.....	29
A. Vlerësimi institucional.....	29
B. Vlerësimi i programit.....	29
C. Rregullimet organizative.....	30
4.2. Instrumentet ndërkombëtare të vendosjes së standardeve.....	30
SHTOJCA 1. Plani i veprimit për zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Shkencën, Teknologjinë dhe Inovacionin 2009- 2015.....	31

PARATHËNIE

I nderuar lexues,

Kam kënaqësinë të prezantoj Strategjinë e Shkencës, Teknologjisë e Inovacionit (SShTI), i pari dokument ndërsektorial i këtij lloji, i cili do të përbëjë platformën afatgjatë të zhvillimit të kërkimit dhe inovacionit në vendin tonë, për periudhën 2009-2015.

Zhvillimi ekonomik dhe shoqëror me ritme të larta i Shqipërisë, si dhe progresi i arritur në procesin e integritimit në NATO dhe në Bashkimin Evropian, e bëjnë të domosdoshëm forcimin e rolit të shkencës, teknologjisë dhe inovacionit. Këto përbëjnë faktorët themelorë të një ekonomie të orientuar nga dijet dhe janë aq të nevojshëm për të përballuar sfidat e mëdha që na presin në një botë globale gjithnjë e më shumë konkurruese.

Kjo strategji përcakton qartë vizionin si dhe një sërë objektivash të rëndësishme që janë në harmoni me objektivat e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim e Integrim, veçanërisht me ato të Strategjisë Kombëtare të Arsimit të Lartë (SKALA), si dhe me strategjitë e tjera sektoriale. Ajo është një tregues i qartë i angazhimit të qeverisë, për t'i vënë kërkimin, shkencën, përfitimin e teknologjive të reja dhe inovacionin, krahas arsimit të lartë në fokusin e prioriteteve qeverisëse.

SShTI-ja së bashku me Planin e Veprimit përbën një udhëzues të vlefshëm për punën e politikëbërësve, drejtuesve të universitarëve, akademikëve dhe gjithë kërkuesve shqiptarë, për të dhënë kontributin e tyre në përmbushjen e objektivave dhe aktiviteteve përgjatë gjithë zbatimit të saj.

Me këtë rast, dëshiroj të falënderoj përzemërsisht të gjithë ata që kontribuan në hartimin e saj, punonjësit e Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës, të Departamentit të Bashkërendimit të Strategjive dhe Koordinimit të Ndihmës së Huaj (DEBASKON), universitarët dhe akademikët, specialistët e ministrive të linjës dhe agjencive të tjera, që bënë të mundur mbledhjen e informacionit, si dhe dhanë komentet dhe sugjerimet e tyre shumë të vlefshme.

Një falënderim të veçantë kam për drejtuesit, stafin dhe ekspertët e Zyrë Rajonale të UNESCO-s për Shkencën dhe Kulturën në Europë (UNESCO/BRESCE), që mundësuan asistencën teknike dhe financiare për realizimin e këtij dokumenti.

Duke vlerësuar miratimin e kësaj strategjie si një hap të rëndësishëm, jemi të ndërgjegjshëm për punën e madhe që na pret për zbatimin e saj. Ndaj ftoj të gjithë aktorët e këtij procesi të bashkojnë përpjekjet për të realizuar synimet tona të përbashkëta në këtë fushë, që është sa e bukur aq dhe e rëndësishme në garantimin e një zhvillimi të shpejtë e të qëndrueshëm të ekonomisë shqiptare.

Zevendëskryeministri

SHKURTIME DHE AKRONIME

ACES	QEKSh	Qendrat Shqiptare të Ekselencës në Shkencë
ALPTO	DShPM	Drejtoria Shqiptare e Patentave dhe e Markave
BIC	QIB	Qendra e Inovacionit të Biznesit
CARDS	AKRZHS	Asistenca e Komunitetit për Rikonstrukcion, Zhvillim, Stabilizim
CHES	KALSH	Këshilli për Arsimin e Lartë dhe Shkencën
CIP	PKI	Programi i Kompetivitetit dhe Inovacionit
COST	BESHT	Bashkëpunimi Evropian në Shkencë dhe Teknologji
CSPTD	KPSHZHT	Këshilli për Politikat në Shkencë dhe Zhvillim Teknologjik
EEN	REN	Rrjeti Evropian i Ndërmarrjeve
EPO	OEP	Organizata Evropiane e Patentave
ERA	REK	Rajoni Evropian i Kërkimit
EU	BE	Bashkimi Evropian
EUREKA		Rrjeti Panevropian për Kërkim dhe Zhvillim me orientim nga tregu
FP	PK	Programi Kuadër
GDP	PPB	Produkti i Përgjthshëm Bruto
GERD	SHBKZH	Shpenzimet Bruto në Kërkim & Zhvillim
IPA	IPA	Instrumenti për Paraaderim
IRC	QMI	Qendra e Mbështetjes së Inovacionit
IPR	DPI	Të Drejtat e Pronësisë Intelektuale
	INEUM	Instituti kërkimor universitar i Energjisë, Ujit dhe Mjedisit
	INGJEO	Instituti kërkimor Universitar i Gjeoshkencave
MES	MASH	Ministria e Arsimit dhe Shkencës
NSDI	SKZHI	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim
	SKALA	Strategjia Kombëtare e Arsimit të Lartë
OECD	OBZHE	Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik
STI	ShTI	Shkencë, Teknologji, Inovacion
RI	IK	Institute Kërkimi
R&D	Zh&K	Kërkim dhe Zhvillim

RTIA	AKTI	Agjencia e Kërkimit, Teknologjisë dhe Inovacionit
RTDI	KZhTI	Kërkimi, Zhvillimi i Teknologjisë dhe Inovacioni
UNESCO		Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë e Kulturë
UNECE		Komisioni Ekonomik për Evropën e Kombeve të Bashkuara
UNIDO		Organizata e Zhvillimit Industrial e Kombeve të Bashkuara
UNDP	PNUD	Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara

HYRJE

Shkenca, teknologjia dhe inovacioni vlerësohen si faktorë themelorë për një ekonomi të orientuar nga dijet dhe janë të rëndësishme në të gjitha fazat e zhvillimit, pavarësisht nga format dhe mënyrat e ndryshme të tyre. Kapacitetet për të zhvilluar kërkim shkencor bazë dhe të aplikuar; për të përshtatur dhe zbatuar teknologjitë në struktura ekonomike, si dhe për t'i përhapur ato në shoqëri, për të zhvilluar në mënyrë krijuese produkte dhe shërbime të reja, duke përdorur teknologji (inovacion në produkte dhe shërbime), si dhe përmes ndryshimeve në marketing, dizejnim dhe organizim (inovacion joteknologjik), janë themelore për konkurrencën kombëtare. Bashkimi Evropian (BE), ku aspiron të futet Shqipëria, ka përcaktuar objektiva të qarta që lidhen me kërkimin dhe inovacionin si pjesë e "Strategjisë së Lisbonës për ta bërë BE-në ekonominë më kompetitive në botë". Shqipëria, si dhe vende të tjera kandidatë dhe të asociuara të Ballkanit Perëndimor¹, ka mbetur pas në këto zhvillime si pasojë e nevojës për t'u përqendruar në gjetjen e "themeleve" për një rritje të drejtë (arsimi, kuadri ligjor, zhdukja e varfërisë, etj.) Megjithatë, ka ardhur koha për të investuar më shumë në krijimin, përhapjen dhe aplikimin e dijeve, nëse Shqipëria synon të realizojë synimet e saj afatgjata të zhvillimit.

Nevoja për një strategji të shkencës, të teknologjisë dhe të inovacionit në Shqipëri prej kohësh është pranuar nga një grup i gjerë vendim-marrësish dhe është vënë në axhendën e politikëbërjes aktuale përmes procesit të hartimit të kësaj strategjie të drejtuar nga Zëvendëskryeministri.

Procesi i hartimit të kësaj strategjie është koordinuar nga Departamenti i Koordinimit të Strategjive dhe Bashkërendimit të Ndihmës së Huaj (DEBASKON) pranë Këshillit të Ministrave dhe hartimi i saj është bërë i mundur në bashkëpunim me Ministrinë e Arsimit dhe të Shkencës (MASH) asistuar nga konsulentët e UNESCO-s. Strategjia është konsultuar me përfaqësues të një numri të gjerë specialistësh e zyrtarësh të ministrive të linjës dhe të "komunitetit shkencor".

Është e rëndësishme që "pronësia" e kësaj strategjie të jetë sa më e gjerë dhe që rëndësia e investimit të vazhdueshëm në ShTI të pranohet nga e gjithë shoqëria dhe aktorët politikë. Të gjitha vendet me arritjet më të suksesshme në nxitjen e konkurrencës ekonomike përmes investimit në ShTI karakterizohen nga një konsensus i gjerë i të gjithë partive, konsensus i cili ka siguruar që angazhimi ndaj "shoqërisë dhe ekonomisë të bazuar në dije" të mbetet një tipar konstant i politikave qeverisëse.

Plani i Veprimit të kësaj strategjie detajon aspektet operative të masave të propozuara për periudhën 2009-'15, duke e plotësuar këtë strategji edhe me një propozim për ngritjen e një agjencie kërkimi, teknologjie dhe inovacioni për financimin e kërkimit.

¹ Shih p.sh., Milica Uvalic, *Science, Technology and Economic Development in South Eastern Europe*, UNESCO-ROSTE Science Policy Series N°1, 2005.

Vështrim i përgjithshëm i situatës aktuale në sistemin e ShTI-së

1.1 Reformat e deritanishme në sistemin e ShTI-së

Shqipëria është një vend i vogël, nga pikëpamja e popullsisë, me nivel relativisht të ulët të të ardhurave edhe pas dy dekadave të një rritjeje të shpejtë. Ndërsa ka një progres të dukshëm në ristrukturimin e ekonomisë dhe rritjen e produktivitetit, kompetiviteti është ende i ulët dhe i bazuar më tepër në kostot e faktorëve (puna), sesa në një vlerë të shtuar. Shqipëria ka aktualisht rreth 430 biznese të mëdha, 1580 biznese të mesme dhe rreth 85 mijë biznese të vogla.

Përbërja sektorale anon më tepër drejt veprimtarive me teknologji të ulët (punësimi në bujqësi mbetet relativisht i lartë) dhe eksportet janë të ulëta në terma absolute e relative. Për të mundësuar një rregullim strukturor drejt veprimtarive me më tepër dije dhe vlerë të shtuar është e domosdoshme një politikë efektive në ShTI, për të plotësuar masat e tjera që mbështetin modernizimin e ekonomisë.

Qeveria shqiptare në vitin 2006 ndërmori një reformë të thellë të sistemit të kërkimit shkencor. Kryeministri emëroi një grup ekspertësh nga komuniteti akademik, i cili, mbi bazën e një vlerësimi të thelluar të sistemit të kërkimit, hartoi një platformë për reformën e sistemit të kërkimit shkencor. Rekomandimet e grupit të ekspertëve u detajuan nga Këshilli i Arsimit të Lartë dhe Shkencës (KALSH) dhe, mbi këtë bazë, qeveria mori një sërë vendimesh për riorganizimin e rrjetit të institucioneve të kërkimit shkencor.

Rezultatet kryesore të kësaj reforme mund të përmbliidhen si më poshtë:

- a) Akademia e Shkencave u riorganizua sipas modelit të shumë vendeve të tjera evropiane. Ajo vepron nëpërmjet një bashkësie të zgjedhur shkencëtarësh të organizuar në seksione dhe nuk administron më institute kërkimore.
- b) Institutet kërkimore të Akademisë së Shkencave, si edhe institute në varësi të ministrive të linjës, u shkëputën prej saj dhe u integruan në sistemin e arsimit të lartë.

1) qendra dhe institute kërkimore ndërdisiplinore:

- Qendra e Studimeve Albanologjike;
- Instituti kërkimor universitar i Energjisë, Ujit dhe Mjedisit pranë Universitetit Politeknik të Tiranës (UPT); (INEUM)
- Instituti kërkimor Universitar i Gjeoshkencave pranë UPT-së (INGJEO).

2) dy fakultete të reja:

- Fakulteti i Teknologjisë së Informacionit pranë UPT-së,
- Fakulteti i Bioteknologjisë dhe Ushqimit pranë Universitetit Bujqësor të Tiranës (UBT).

3) dy qendra/departamente të reja në përbërje të Fakultetit të Shkencave Natyrore të Universitetit të Tiranës (UT):

- Qendra e Fizikës së Aplikuar dhe Bërthamore;
- Departamenti i Bioteknologjisë.

- c) Institutet kërkimore të ministrive të linjës u riorganizuan dhe mbi bazën e tyre u krijuan 12 qendra të transferimit të teknologjisë (QTT) dhe **agjenci** në varësi të ministrive, që kanë si mision kryesor transferimin e teknologjive e të njohurive, si dhe mbështetjen teknike për politikëbërjen në fushat përkatëse.

Përfundimi në 2008 i reformës strukturore, duke integruar institutet e kërkimit të Akademisë së Shkencave dhe të ministrive të linjës në universitete, e sjell sistemin e kërkimit të Shqipërisë në një linjë me shumicën e vendeve evropiane, ku arsimit i lartë është i integruar me kërkimin shkencor, i cili është një parim bazë i sistemeve moderne të shkencës. Realizimi i procesit të riorganizimit të sistemit të kërkimit shkencor ka krijuar vetëm një kuadër modern institucional, i cili krijon premisa për një zhvillim të shpejtë të kërkimit shkencor dhe të transferimit të teknologjive e të njohurive. Institucionet e arsimit të lartë dhe qendrat e reja të kërkimit dhe të transferimit të teknologjisë e të njohurive kanë filluar të hartojnë strategjitë e zhvillimit të kërkimit shkencor dhe inovacionit, në kuadër të planit afatgjatë të zhvillimit të institucionit.

1.2 Sistemi i shkencës dhe institucionet përbërëse të tij

Sistemi i shkencës përfshin institucionet e arsimit të lartë, të kërkimit shkencor, të zhvillimit të njohurive dhe të teknologjisë (inovacionit). Si i tillë ai nuk përfshin vetëm institucionet themelore jopublike dhe publike të arsimit të lartë dhe të kërkimit, por edhe sipërmarrjet që veprojnë në fushën e kërkimit, zhvillimit dhe inovacionit. Reformat e ndërmarra në fushën e arsimit të lartë dhe të kërkimit bazë synojnë, së pari, integrimin e këtyre dy sistemeve, të cilët deri tani kanë qenë tërësisht të ndarë nga njëri-tjetri, dhe që duhet të jetë inovativ dhe efikas për kushtet e një vendi të vogël me burime të kufizuara financiare.

- a) *Shkollat e larta* janë institucione mësimore-kërkimore që, sipas SKALA-s, kanë si mision arsimin e lartë, kërkimin shkencor, zhvillimin dhe transferimin e njohurive dhe të teknologjisë. Gjerësia dhe niveli i kërkimit shkencor në universitetet e ndryshme do të jetë i ndryshëm. Aktualisht Shqipëria ka 11 shkolla të larta publike dhe 28 shkolla të larta private. Këto të fundit kanë një “moshë” shumë të re (shkolla e parë e lartë private ka vetëm 6 vjet veprimtari). Megjithatë, disa prej tyre kanë filluar të shfaqin potencialet e tyre edhe në fushën e kërkimit.

- b) *Qendrat kombëtare kërkimore* janë institucione kërkimore-mësimore që kanë si mision kërkimin shkencor, formimin e thelluar universitar në ciklin e dytë dhe të tretë të studimeve, zhvillimin dhe transferimin e njohurive dhe të teknologjisë. Deri tani është ngritur Qendra e Studimeve Albanologjike mbi bazën e riorganizimit të instituteve albanologjike të Akademisë së Shkencave.

- c) *Qendrat/Agjencitë publike të zhvillimit dhe të transferimit të teknologjisë* kanë për mision kryerjen e studimeve dhe projekteve zhvillimore si dhe transferimin e njohurive dhe teknologjive në praktikën e prodhimit të produkteve dhe të ofrimit të shërbimeve. Në varësi të ministrive të linjës ekzistojnë qendrat/agjencitë e mëposhtme:

- 6 qendra/agjenci pranë Ministrisë së Bujqësisë, Ushqimit & Mbrojtjes së Konsumatorit;
- 1 agjenci pranë Ministrisë së Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujërave;
- 1 qendër pranë Ministrisë së Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve;
- 2 qendra/agjenci pranë Ministrisë së Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjitikës;
- 2 qendra pranë Ministrisë së Punëve Publike, Transportit & Telekomunikacionit.

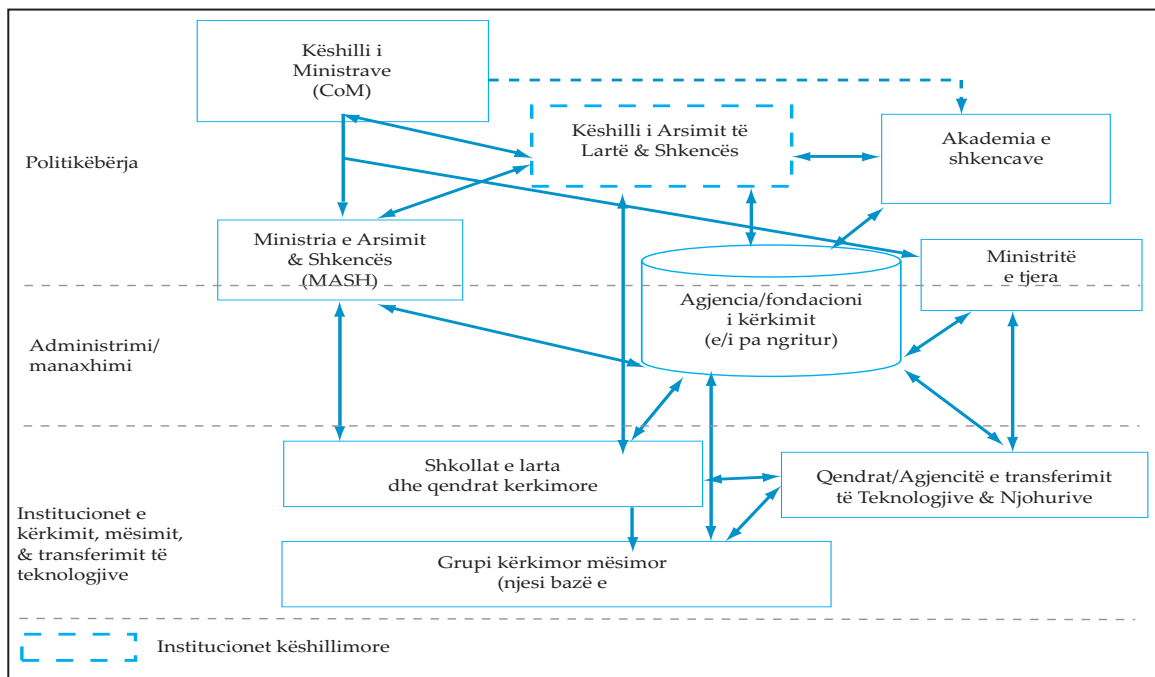
- c) *Qendrat/agjencitë/institutet dhe sipërmarrjet e tjera private që veprojnë në kërkim, zhvillim dhe transferim të teknologjisë dhe njohurive.*

Kjo hallkë e sistemit është ende në hapat e para të zhvillimit në Shqipëri. Megjithatë, tendenca

është shumë pozitive. Aktualisht ekzistojnë disa njësi të tilla private në formë të insituteve apo organizatave jofitimprurëse (OJF), që kanë krijuar profil të qartë kompetence në fusha të caktuara, përgjithësisht në kryerjen e studimeve të analizës, kryesisht të probleme shoqërore dhe ekonomike, si bazë për politikëbërje. Ky segment i sistemit të kërkimit dhe zhvillimit është bërë një mbështetje e mirë edhe për politikëbërjen, për ekzekutivin dhe për legjislativin. Vitet e fundit po shtohen sipërmarrjet private në fushën e zhvillimit dhe transferimit të njohurive dhe teknologjisë në fushën e teknologjive të informacionit dhe të komunikimit. Iniciativa të tilla në fushat e tjera të rëndësishme për zhvillimin ekonomik dhe social të vendit janë akoma të pakta. P.sh. ka shumë pak iniciativë private për studime në fushën e energjisë, të bujqësisë, të biologjisë molekulare e të bioteknologjisë, të burimeve natyrore, etj.

Megjithatë, duhet nënvizuar se zhvillimi i sipërmarrjes private në kërkim, zhvillim dhe transferim të teknologjisë dhe të njohurive ka qenë në të gjitha rastet më i shpejtë sesa ai i institucioneve publike, që lidhet edhe me mungesën e mekanizmave financiare stimuluese për kërkuesit dhe me mungesën e një reforme të vërtetë të institucioneve publike që veprojnë në sistemin e shkencës. Struktura aktuale e sistemit të shkencës në Shqipëri paraqitet në skemën e mëposhtme.

Skema 1: Sistemi i shkencës në Shqipëri, pas përfundimit të reformës institucionale

1.3 Mbi kapacitetet dhe performancën e sistemit të ShTI-së

Kapacitetet dhe kompetenca për të menaxhuar kërkimin themelor dhe atë të aplikuar në Shqipëri janë të kufizuara dhe, në përgjithësi, larg standardeve që do të mundësonin bashkëpunimin dhe integrimin në programet ndërkombëtare dhe evropiane. Po ashtu, infrastruktura shkencore është e vjetëruar dhe e pamjaftueshme për të mbështetur kërkimin cilësor. Është i nevojshëm një program i qëndrueshëm për investime për t'i sjellë pajisjet dhe mjediset shkencore në një nivel cilësor minimal për a) formimin universitar në të gjitha fushat e shkencës, b) për të zhvilluar specializime të reja dhe për të forcuar ato ekzistueset, me synim drejt bashkëpunimit kombëtar dhe ndërkombëtar. Një investim fillestar (\$ 4.9 m) është bërë me mbështetjen e Bankës Botërore, megjithatë, shumat mbeten të vogla dhe janë përqendruar në laboratorët mësimorë. Nga pikëpamja e efektivitetit të kostos është e nevojshme të përafrohet një plan investimi kombëtar në infrastrukturën shkencore me investimet që po bëhen në nivel rajonal (Ballkanin Perëndimor),

për të mundësuar bashkëpunimin në pajisje dhe në infrastrukturë.

Për momentin është e vështirë të bësh një pohim të saktë mbi nivelin e investimit në ShTI¹ apo mbi performancën e organizatave publike, akademike apo të biznesit, që bëjnë kërkim dhe "sistemin e inovacionit" në përgjithësi. Statistikat e K&ZH dhe të Inovacionit nuk janë mbledhur sipas standardeve ndërkombëtare (OECD, Eurostat ose UNESCO)².

Megjithatë, sondazhi i parë për institutet publike dhe akademike ka filluar në semestrin e parë të 2009-ës dhe një anketim për K & Zh e biznesit dhe novacionin do të nisë në verë të 2009-ës, të dy me mbështetjen e UNESCO-s. Për këtë qëllim një memorandum mirëkuptimi është lidhur ndërmjet MASH-it dhe INSTAT-it për sigurimin e informacionit statistikor nëpërmjet kryerjes së vrojtimeve, veçanërisht në interes të kërkimit shkencor dhe shpërndarja e tyre sipas praktikës më të mirë profesionale.

Nga pikëpamja e investimit, vlerësimet, të ballafaquara gjatë diskutimeve të mbajtura për përgatitjen e strategjisë, sugjerojnë se shpenzimet vjetore bruto në 2009, për K&Zh (GERD) do të jenë rreth 15 milion Euro, d.m.th. më pak se 0.2% të GDP-së. Ky shpenzim është pothuajse tërësisht i financuar nga sektori publik dhe nga burimet e huaja. Qeveria është e angazhuar në rritjen e financimit nga buxheti i shtetit për arsimin e lartë dhe për kërkimin shkencor dhe për vitin 2009 është 2.2 herë më i lartë se në 2005. Për herë të parë buxheti i arsimit të lartë arriti në \$112.4 milionë në 2009, nga të cilët \$ 5.6 milionë janë për "financimin institucional" të kërkimit shkencor (krahasuar me \$800,000 në vitin 2005)³. Aktualisht programet e vetme "financuese të kërkimit" janë një program financimi me një shkallë të ulët kompetiviteti të drejtuar nga MASH-i (132 projekte për një buxhet total prej \$5 m për një periudhë 2-3 vjeçare, sipas MASH-it). Banka Botërore ka financuar gjithashtu pajisjen e laboratoreve të mësimdhënies.

Përmes një plani afatmesëm (2008-2009) të zbatimit të Programit "Brain Gain", qeveria shqiptare, për herë të parë, mobilizoi fonde nga buxheti i shtetit dhe u akordoi 550 vende të reja pune insitucioneve të arsimit të lartë dhe kërkimit shkencor. Deri tani janë kualifikuar 82 asistentë dhe pedagogë, që kanë përfunduar studimet e plota të masterit ose doktoratës dhe janë emëruar, mbi bazën e konkursit të hapur, në universitetet publike dhe private të arsimit të lartë në Shqipëri. Qeveria shqiptare ka zbatuar, për herë të parë, në vitin 2007, një program për studimet e doktoratës, "Fondin e Ekselencës", i cili mbështet doktorantët më të mirë për të realizuar një pjesë ose gjithë studimet e doktoratës jashtë vendit. Një numër prej 27 studentë doktorantë janë të mbështetur, deri tani, nga Fondi për Ekselencën gjatë vitit 2007-2009.

Financimi i kërkimit prej qeverisë bëhet edhe përmes një numri ministrish të linjës dhe organizatave publike, të angazhuara drejtëpërsëdrejti ose jo në veprimtaritë/politikat e kërkimit dhe inovacionit. Këtu përfshihen në veçanti:

- Ministria e Bujqësisë financon aktivitete në fushën e kërkimit të aplikuar dhe transferimit të teknologjisë, në fusha të veçanta, kryesisht në përgjigje të nevojave të komunitetit bujqësor. Aktivitetet janë kryer nga gjashtë qendrat për transferimin e teknologjive bujqësore (QTTB), që varen nga ministria. Ministria ka një program tërësor të konsoliduar që zbatohet nëpërmjet bashkëpunimit me QTTB-në dhe me strukturat e tjera kërkimore⁴.
- Ministria e Mbrojtjes parashikon intensifikimin e veprimtarive të K&ZH për sigurinë dhe mbrojtjen, si pjesë e një plani afatgjatë për zhvillimin e Forcave të Armatosura deri në vitin 2020. Për më tepër, anëtarësimi në NATO nënkupton angazhimin në Programet e Shkencës për Paqë⁵.

² *Enhancing Science Policy and Management in South Eastern Europe Science and Technology Statistics and Indicators Systems*, UNESCO-BRESCE Science Policy Series n°3, (2007)

³ Deklaratë për shtyp e Këshilltarit të Kryeministrit për Arsimin, Prof. Myqerem Tafaj, 6 dhjetor 2008

⁴ QTTB janë struktura të reja brenda Ministrisë së Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit të krijuara si rezultat i ristrukturimit të strukturave të mëparshme kërkimore në ministri (Vendim I Këshillit të Ministrave nr 515, 19.07.2006)

⁵ http://www.nato.int/science/studies_and_projects/country-reports/ALBANIA-Country-Report-Feb09-update.pdf

- Ministria e Shëndetësisë ka programin e saj të kërkimit që lidhet me përmirësimin e shërbimeve mjekësore.
- Ministria e Ekonomisë mbështet dy agjenci të mëdha (Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore – AKBN si dhe Shërbimi Gjeologjik Shqiptar – SHGJSH) që kryejnë studime dhe shërbime në fushën e burimeve natyrore, energjisë, shkencave të tokës, etj. Kjo ministri po planifikon të ngrejë një qendër për inovacionin, e cila do të siguronte shërbime për ndërmarrjet që lidhen me transferimin e inovacionit dhe të teknologjisë.
- Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujrave ka një program që akordon grante për studime në fushat që mbulon.

Numri i kufizuar i botimeve shkencore dhe treguesit e patentave konfirmojnë nivelin e ulët të "produktit" të sistemit të kërkimit. Nuk ka të dhëna apo studime që të mundësonin një vlerësim mbi vëllimin e veprimtarisë së inovacionit (shpenzimet për inovacion, etj.), ose prodhimet në sektorin e ndërmarrjeve (p.sh. shitjet nga produktet dhe shërbimet e reja, etj.). Vëzhgimet mbi inovacionin në vende të tjera në zhvillim tregojnë një ritëm relativisht të lartë të investimeve në teknologjitë e informacionit, të komunikimit dhe të inovacionit përmes arritjes së teknologjisë së mishëruar dhe ndryshimit organizativ, sesa K&ZH formal.

Një panoramë e ngjashme mund të pritej në Shqipëri ku shumica e ndërmarrjeve të kërkonte, para së gjithash, këshillim mbi "teknologjitë më të mira disponibël" dhe ndryshime për këtë arsye në procesin e prodhimit dhe në trajnimin e stafit. Një numër i kufizuar firmash të mesme e të mëdha, p.sh. në sektorin agro-ushqimor, potencialisht do të bëhen aktorë nga pikëpamja e investimeve në përmirësimin e produktit K&ZH. Derisa sektori universitar të zhvillojë kapacitetet dhe infrastrukturën e nevojshme për të kryer kërkime më të avancuara, do të ketë pak mundësi për të zhvilluar "iniciativa/sipërmarrje për high-tech" dhe investime në "inkubatorët e high-tech", etj.

1.4 Kuadri ligjor dhe procesi i vendim-marrjes

Kuadri ligjor që rregullon problemet që lidhen me shkencën, teknologjinë dhe inovacionin ka evoluar ndjeshëm gjatë këtyre viteve të fundit, me miratimin e ligjit të vitit 2007 mbi Arsimin e Lartë dhe Ligjit mbi Akademinë e Shkencave (2006, i ndryshuar). Një ligj i vitit 1994 mbi Zhvillimin e Shkencës dhe Teknologjisë ka pësuar disa ndryshime. Ky ligj duhet rishikuar për ta përafuar me standardet ndërkombëtare, duke mbajtur parasysh hapjen e programeve kombëtare në përputhje me prioritetet e BE-së, me rregullat e financimit shtetëror për K&ZH dhe inovacionin, me vënien në lëvizje të kërkuesve etj.

Ligji i 2007-ës për Arsimin e Lartë krijoi një fleksibilitet dhe objektivitet më të madh në financimin e universiteteve dhe SKALA përcakton një numër synimesh ambicioze për përmirësimin e funksionimit të sektorit universitar. Fokusi i parë sot i SKALA-s është përmirësimi i cilësisë së mësimdhënies në nivelin universitar dhe në nivelin Master, por ajo formulon dhe një numër orientimesh që lidhen me kërkimin akademik, duke përfshirë studimet e doktoratës dhe ato pasuniversitare. Për shembull, SKALA nënvizon nivel të ulët të studentëve në programet e shkencës, të matematikës dhe të inxhinierisë (19%, krahasuar me 25% në shumë vende në rajon ose me nevojën për të sjellë standardet e doktoraturave në përputhje me ato të rajonit evropian të arsimit të lartë. Këto çështje janë tejet themelore për potencialin e ardhshëm të sistemit shqiptar të kërkimit, për të kryer kërkim të një cilësie të lartë në standardet ndërkombëtare. Kështu, zhvillimi i potencialit kërkimor në kërkime më fundamentale dhe akademike do të duhet të kalojë në disa faza, duke konsideruar me kujdes investimet në infrastrukturë ose në programe kërkimore.

Një këshill për arsimin e lartë dhe shkencën (KALSH) u krijua me një amendament të vitit 2006

të Ligjit të Arsimit të Lartë të vitit 1999. KALSH-i u ngrit si një njësi këshillimore për Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës dhe për Këshillin e Ministrave. Roli i tij kryesor është të këshillojë mbi strategjitë, politikat dhe prioritetet (p.sh. planin strategjik 5-vjeçar të propozuar nga çdo universitet për të vlerësuar kompatibilitetin e tij me këtë strategji. SKALA propozoi krijimin e një grupi të vogël, të nivelit të lartë për Strategjinë e Kërkimit (GSK), nën KALSH, përgjegjës për zhvillimin e një strategjie kërkimi dhe për monitorimin e saj.

Sikurse u vërejt më sipër, një ndryshim madhor në sistemin kërkimor ndodhi me amendimin e Ligjit për Akademinë e Shkencave⁶, i cili rezultoi në integrimin e instituteve të mëparshme të Akademisë së Shkencave në universitetet kryesore publike që nga 2007-ta. Si në vende të tjera evropiane, roli i Akademisë tani është më shumë një rol përfaqësues dhe këshillimor për shkencën, sesa kërkimkryes.

Integrimi i ish-instituteve kërkimore të Akademisë së Shkencave në sektorin universitar dhe zhvillimi i një strategjie kërkimi në çdo institucion, sigurisht që do të kërkojë kohë. Gjatë konsultimeve për hartimin e kësaj strategjie ishte e qartë se rektorët, zv.rektorët, dekanët dhe shefat e departamenteve në tre universitetet kryesore vetëm tani po fillojnë të hartojnë bazat për zhvillimin e menaxhimit strategjik të kërkimit.

Aktualisht, “politika e kërkimit” administrohet nga Drejtoria e Kërkimit Shkencor në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës (MASH). Financimi i kërkim-zhvillimit është kryer përmes fondit institucional nga qeveria (Fondi për Shkencën si zë i veçantë në kreun e buxhetit të MASH-it, pjesa arsimit i lartë dhe shkenca), përmes financimit të programit nga MASH-i, përmes financimit të programit në kuadrin e programeve dypalëshe dhe përmes bashkëpunimit ndërkombëtar. Kjo e fundit, një praktikë e përdorur aktualisht, është e financuar gjerësisht nga donatorët, nuk është shumë e përhapur dhe ende mund të konsiderohet si një pilotim. Ndërsa ka patur përpjekje të dukshme për të përqendruar burimet dhe për të futur kritere konkurruese, kjo politikë ende nuk është përgjithësuar.

Gjatë gjithë dekadës së fundit, MASH-i nuk ka zhvilluar kapacitete për të përmbushur rolin e politikëbërësit apo të mbikëqyrësit; ose të zbatojë programet financuese aktuale dhe aq më pak ato të së ardhmes që parashikohen në këtë strategji. Kapacitetet politikëbërëse të MASH-it në fushën e kërkimit janë të pamjaftueshme.

1.5 Bashkëpunimi ndërkombëtar dhe evropian i Shqipërisë në ShTI

Dimensioni ndërkombëtar është jetik për integrimin me shpejtësi në sistemin kombëtar të kërkimit të parimeve të ekselencës dhe të kompetencës në ShTI. Kjo do të mundësojë përfshirjen në bashkëpunimet ndërkombëtare të financimit në këtë fushë. Shqipëria ka tashmë përvojë në bashkëpunime ndërkombëtare në fusha të gjera të zhvillimit ekonomik-shoqëror dhe në arsim, p.sh. programet e BE-së; arsimit i lartë-Tempus, Erasmus; projekti “Cilësi e Barazi në Arsim” (CBA), i mbështetur nga BB, CEB, BEI; një kredi për zhvillimin e arsimit përmes Iniciativës së Inovacionit 2010 të Bankës Evropiane të Investimeve, bashkëpunimi i shumëanëshëm me shumë agjenci të Kombeve të Bashkuara si: UNECE, UNESCO, UNIDO, UNDP. Bashkëpunimi në një fushë specifike si ShTI-ja është ende i kufizuar, megjithëse një numër marrëveshjesh bashkëpunimi dypalëshe për kërkimin janë shumë të rëndësishme nga pikëpamja simbolike e financiare, në krijimin e bazës për shkëmbime eksperiencash dhe krijimin e partneriteteve. Pjesëmarrja e plotë në Programet Kuadër 7 të Zhvillimit dhe Kërkimit të Teknologjisë (FP7) të BE-së (që nga 2008) është një hap i parë në integrimin gradual në Zonën Evropiane të Kërkimit dhe hap perspektivën e financimeve të tjera në sistemin e kërkimit në nivel afatmesëm. Mundësia për të gjetur mbështetje në të ardhmen për zbatimin e strategjisë përmes Instrumentit të Paraaderimit të BE-së (IPA) duhet

⁶ Ligji N°9655, 11.12.2006 amenduar në 27.12.2007 dhe 07.07.2008.

parë me vëmendje dhe duhet optimizuar. ShTI-ja synon të japë një kuadër përmes të cilit forumi shumë palësh i donatorëve dhe bashkëpunimi dypalësh të mund të kontribuojnë në një mënyrë të strukturuar në fuqizimin e kapaciteteve shqiptare të K&ZH.

Një prioritet i lartë nga pikëpamja e ndërkombëtarizimit është përshtatja graduale e një procesi të ngjashëm me "planet e reformimit kombëtar" në shtetet anëtare të BE-së, sipas të cilit qeveria shqiptare duhet të ketë një angazhim për prioritetet afatgjata në fushat e politikave të kërkimit dhe inovacionit. Kjo përfshin një vlerësim sasior të GERD/GDP, por dhe një identifikim të sfidave dhe të politikave që do t'i adresojnë ato në nivel afatshkurtër dhe afatmesëm.

Vende si Estonia, Irlanda dhe Sllovenia mund të përdoren si modele standardi për Shqipërinë, sepse, nga njëra anë ato janë në përmasa gjeografike të krahasueshme, dhe, nga ana tjetër, sepse ato kanë bërë një progres shumë të shpejtë në ekonomi dhe në kërkim. Irlanda, në veçanti, për shembull, dikur vendi më i varfër dhe teknologjikisht më i pazhvilluar ndër 15 vendet anëtare të BE-së, u bë një nga vendet më të pasura dhe me kapacitete kërkimore konkurruese nga më të konsiderueshmet në shkallë ndërkombëtare.

Në të njëjtën kohë, në qoftë se Shqipëria mbështetet kryesisht vetëm në burimet e financimit të huaj, dhe në veçanti tek struktura shumë konkurruese e BE-së, Programit Kuadër i Kërkimit (FP7), kjo mund të çojë në zhgënjime të konsiderueshme, sepse vendimet për financim janë të vështira për t'u parashikuar. Nga ana tjetër, duke u bazuar ekskluzivisht në ekspertizën dhe në financimin kombëtar, nuk ka të ngjarë të çojë në kërkime të reja kufitare, ngaqë përmasa e komunitetit shkencor kombëtar është shumë e kufizuar për të siguruar të gjithë spektrin e aftësitë dhe përvojën e nevojshme. Rreth vicioz: përforcimi i avantazheve konkurruese në kërkimin shkencor dhe krijimi i kompetencave për të marrë financim nga FP7 do të ndihmojë për të përforcuar ekselencën kombëtare.

Vizioni, prioritetet dhe qëllimet strategjike

Përvoja ndërkombëtare sugjeron se është e rëndësishme të ketë një konsensus të gjerë të partive parlamentare mbi faktin se ku duhej të ishte dhe ku duhet të jetë shkencë shqiptare 8-10 vitet e ardhshme (disa vende përdorin periudha kohore dhe parashikime sistematike prej 20 vitesh) dhe se cilave synimeve të gjera social-ekonomike do t'u shërbente rialokimi i fondeve publike shtesë për shkencën.

Vizioni i shkencës, teknologjisë dhe inovacionit bazohet në burimin e vetëm e më të rëndësishëm për një ekonomi të orientuar nga dijet. Deri në 2015-ën qeveria do të përpiqet të sigurojë që, në një numër fushash të përzgjedhura, shkencëtarët shqiptarë të vlerësohen për ndërmarrjen e kërkimit të një cilësie ndërkombëtare.

Arritja e këtij vizioni kërkon:

- përmirësime në infrastrukturën bazë të kërkimit, i mjaftueshëm për të mbështetur formimin universitar në tre nivelet e tij (maturë, master dhe doktoraturë);
- krijimin e ekselencës shkencore në fushat kërkimore më të rëndësishme për vendin;
- formimin dhe mbajtjen/tërheqjen e njerëzve të kualifikuar në sistemin shqiptar të kërkimit;
- një të kuptuar më të mirë publik të shkencës dhe ndërgjegjësim më të mirë mbi rolin e inovacioneve dhe teknologjive të reja për shoqërinë.

Kjo mund të ndodhë vetëm përmes financimeve më të mëdha dhe të orientuara mirë, përmes menaxhimit modern dhe të përshtatshëm të politikave, si dhe integritimit gradual të sistemit të kërkimit në Zonën Evropiane të Kërkimit (ZEK).

Në përputhje me Strategjinë Kombëtare për Zhvillim e Integrim (SKZHI), e cila përfshin një numër të gjerë të sektorëve prioritarë (energji, turizmi, bujqësia e industria agropërpunuese, IT, gjeoshkencat, etj), ShTI-ja do të përqendrohet në disa fusha prioritare, duke mundësuar përqendrimin e burimeve të pakta në grupe kryesore kërkuesish të aftë, për të arritur një nivel ndërkombëtar njohjeje dhe ekselence. Kjo nuk do të përjashtojë fushat e tjera, pasi një minimum aftësisht në kërkimin bazë ose të aplikuar është i nevojshëm për të përditësuar mësimdhënien në edukimin e arsimit të lartë ose për të siguruar shërbime për ndërmarrjet apo për t'iu përgjigjur nevojave sociale. Megjithatë, përqendrimi është një parakusht për ekselencën, ashtu sikurse pranohet në nivel evropian.

Ndërkombëtarizimi dhe integrimi në ZEK dhe ngritja e kompetencave kombëtare përforcojnë njëra-tjetrën reciprokisht. Shqipëria është e angazhuar për të luajtur një rol sa më të plotë që të jetë e mundur në programet kërkimore dhe në nismat e nivelit evropian, në përputhje me mjetet financiare dhe interesat strategjike të saj, duke nxitur kështu pjesëmarrjen e punonjësve shkencorë shqiptarë në Programin Kuadër të Kërkimeve të BE-së, në integrimin në nismat e tjera evropiane të kërkimit (COST, EUREKA, etj).

Përveç kësaj, sektori i biznesit do të inkurajohet për të modernizuar dhe për të përmirësuar kapacitetin e tij për të bashkëpunuar dhe për të komercializuar rezultatet e kërkimeve të zhvilluara në nivel kombëtar; si dhe sjelljen e teknologjive në standardet ndërkombëtare, nëpërmjet blerjes së makinerive të avancuara (dhe ndryshimeve organizative dhe trajnimeve përkatëse), etj. Do të

jenë të nevojshme ndërmarrja e masave plotësuese për të mbështetur kompanitë shqiptare në këtë proces, duke përfshirë mbështetjen për menaxhimin e inovacionit dhe strategjive në ndërmarrjet prodhuese, në shërbimet këshillimore dhe në transferimin e teknologjisë. Në këtë aspekt do të mobilizohen fondet IPA-së të BE-së dhe do të ndiqet aksesin i Shqipërisë për Programin e Konkurrencës dhe Inovacionit (CIP), duke përfshirë financimin e Rrjetit Evropian të Ndërmarrjeve, për forcimin e njohurive dhe aftësive për të mbështetur inovacionin në ndërmarrje.

Në mënyrë që të rritet gradualisht bashkëpunimi mes elementeve të ndryshme të "Sistemit të Inovacionit" do të punohet me organizata që përfaqësojnë sektorë të ekonomisë, për të mundësuar rritjen e ndërgjegjësimit nga ana e tyre dhe motivimin e firmave të tyre anëtare për inovacionin. Po kështu do të zhvillohen trajnime në kuadër të Strategjisë së ShTI-së, duke ndërtuar aftësitë themelore përkatëse dhe inkurajimin e ndërmarrjeve me aftësi teknologjike, apo K & Zh, që të punojnë me institutet e arsimit të lartë në përcaktimin e kurrikulave të studentëve dhe në një fazë të mëvonshme kërkime relevante industriale e pasuniversitare.

Për pasojë, vizioni i sistemit shqiptar të ShTIsë në këtë strategji është:

"(i) arritja e një niveli të mjaftuesëm të kërkimit për të mbështetur formimin universitar në të tre nivelet e tij (maturë, master, doktoraturë) si dhe (ii) përqendrimi i burimeve të nevojshme dhe sigurimi i një mbështetjeje sistematike për inovacionin dhe transferimin e teknologjisë, për t'iu përgjigjur nevojave të sektorit prodhues, duke u përqendruar në një numër të vogël fushash prioritare në 2015"

Krahas vendosjes së prioriteteve të fondit të ekselencës në kërkimin bazë dhe të aplikuar në fusha specifike, sektori prodhues do të ketë nevojë të modernizohet dhe të përmirësojë kapacitetin e tij absorbues për rezultatet e kërkimit të kryer në nivel kombëtar, si dhe në ngritjen e teknologjisë në standardet ndërkombëtare përmes blerjes së makinerive të avancuara, etj. (dhe trajnimin përkatës). Do të nevojiten të ndërmerren masa komplementare për të mbështetur kompanitë shqiptare në këtë proces, duke përfshirë mbështetjen për menaxhimin dhe strategjinë e inovacionit në shërbimet këshillimore për ndërmarrjet dhe fabrikat dhe për transferimin e teknologjisë.

2.1 Prioritetet e kërkimit

Përzgjedhja e fushave prioritare të shkencës është një detyrë shumë sfiduese pasi procesi nënkupton përcaktimin e disa prioriteteve kyç mbi të cilat do të fokusohen burimet financiare, ndërsa ka një presion të natyrshëm nga aktorë jashtë prioriteteve të përcaktuara, për të hartuar rishtas masa dhe për të përfshirë më tepër fusha në buxhetin prioritar. Përvoja ndërkombëtare tregon se mënyra më e mirë në përcaktimin e prioriteteve është procedimi sipas një kombinimi në përcaktimin e prioriteteve nga poshtë-lart dhe nga lart-poshtë.

Orientimi i kërkimit normalisht bëhet përmes një numri programesh kombëtare të kërkimit që synojnë fushat e përzgjedhura si prioritet për shkak të rëndësisë së tyre social-ekonomike. Strategjia Kombëtare e Shqipërisë për Zhvillimin dhe Integrimin (SKZHI) nënvizon rëndësinë e modernizimit të sektorëve ekonomikë si industria agro-ushqimore, turizmi si dhe rëndësia strategjike e energjisë, e mjedisit dhe e menaxhimit të burimeve ujore.

Paralelisht janë bërë propozime për prioritarizimin e fushave të kërkimit nga vendim-marrësit e sistemit të kërkimit për fusha të tilla si: bujqësi e ushqim; teknologjitë e informacionit dhe komunikimit; shëndeti publik; studime albanologjike dhe humane; burime natyrore; bioteknologji dhe biodiversitet; mbrojtje dhe siguri.

Një menaxhim strategjik i sistemit kërkimor dhe një përzgjedhje objektive dhe e informuar e prioriteteve kombëtare do të kërkojnë zhvillimin e kapaciteteve për të çuar përpara studimet (piketat e zhvillimit të teknologjisë, vlerësimi i teknologjisë) përmes apo me kërkesë të njësive këshillimore të cilat këshillojnë qeverinë dhe komisionet parlamentare.

Njëkohësisht, është e rëndësishme të mos fiksohemi vetëm në tema të parazgjedhura nga lart-poshtë, as të mos i zgjerojmë tej mase ato, derisa të kemi siguruar fondet e nevojshme shtesë. Strukturimi i potencialit kërkimor përmes thirrjeve kompetitive për propozime që i nxitin kërkuesit të punojnë bashkë në mënyrë ndërinstucionale dhe ndërdisiplinare, do të çojnë në propozime e në “nisma vetjake” nga komuniteti i kërkuesve.

Një kriter themelor për përzgjedhjen e temave të kërkimit do të jetë demonstrimi i aftësisë dhe potencialit për të krijuar një masë kritike të ekselencës në formën e grupeve të kërkuesve që punojnë së bashku në një plan veprimi afatmesëm, për të cilën është rënë dakord (pesë-shtatë vjeçar). Bazuar në përvojën ndërkombëtare, përmasa dhe kufizimet buxhetore të sistemit shqiptar të kërkimit lejojnë krijimin e 4-5 qendrave të ekselencës, fillimisht për një periudhë pesëvjeçare, por realisht procesi i maturimit të qendrave mund të kërkonte një periudhë deri në një dekadë. Zhvillimi i këtyre qendrave të ekselencës do të jetë kritik për përmirësimin e besueshmërisë dhe dukshmërisë së kërkimit shqiptar në ZEK dhe për këtë arsye do të maksimalizonte fluksin e fondeve nga programet e kërkimit të BE (FP7, COST, EUREKA, etj.). Procedura për zhvillimin e këtyre qendrave të ekselencës jepet më poshtë:

2.2 Synimet dhe hapat

Vizioni dhe prioritetet e sipërpërmendura duhet të përkthehen në synime e hapa konkrete, me qëllim që të çojnë drejt një monitorimi sistematik të progresit dhe të ndihmojnë për të arritur objektivat e programit. Pjesa e vogël që zë kërkim-zhvillimi në sektorin e arsimit të lartë shpjegohet, kryesisht, me mungesën e financimit të drejtpërdrejtë për shumë vjet gjatë periudhës së tranzicionit dhe me mungesën e burimeve njerëzore të disponueshme sot. Vetëm në 3-4 vitet e fundit qeveria shqiptare ka rritur ndjeshëm buxhetin për shkencën dhe ka filluar programe për zhvillimin e burimeve njerëzore në fushën e shkencës (shih Fondi i Ekselencës dhe Programi Brain Gain). Nuk ka shumë gjasa që sektori privat të fillojë të investojë gjerësisht dhe në mënyrë të qenësishme në kërkim-zhvillimin formal (në vendet më të zhvilluara, në këtë drejtim, sektori privat kontribuon me 2/3 e fondeve të K&ZH), por ky do të jetë një synim për të mundësuar një zhvillim të strukturuar të zhvillimit të produktit dhe veprimtaritë e inovacionit në një numër minimal firmash.

Synimet strategjike mund të përmbliidhen/kuantifikohen si më poshtë:

1. Rritje e shpenzimeve publike për kërkimin në 0.6% të GDP në 2015. Një pjesë e vëzhguesve e gjetën shumë modest këtë synim; megjithatë ai do të përfaqësonte një sukses të madh, po të krahasohej me situatën aktuale. Njëkohësisht, do të ishte një pjesë relativisht më e lartë, krahasuar me një numër vendesh më pak të zhvilluara të BE-së dhe disa vende të tjerë në Ballkanin Perëndimor dhe shumë ekonomi në rritje⁷.
2. Rritje e shpenzimeve bruto për K&ZH për kërkim-zhvillimin nga burimet e huaja BE (FP, etj.) dhe nga donatorë ndërkombëtarë, të cilët të mbulojnë 40% të shpenzimeve të K&ZH për vitet 2009-'15.
3. Krijimi i 4-5 qendrave të ekselencës në shkencë (QEKSH), duke përfshirë pajisje laboratorike të dedikuara, ose baza prodhuese/ofiçina, të cilat do të përdoren për firmat e bazuara në teknologjinë e re (parapërgatitja, testimi, certifikimi etj.)
4. *Dyfishimi* i numrit të kërkuesve përmes ruajtjes së trurit (brain-gain) dhe trajnimit të kërkuesve të rinj (hapja e shkollave pasuniversitare; trajnimi i 500 personave për gradën “doktor i shkencave

⁷ Shih figurën 4 tek UNESCO's Fact Sheet (2007) për krahasim: http://www.uis.unesco.org/template/pdf/S&T/Factsheet07_No%20%205_ST_EN.pdf or the Global Innovation Scoreboard 2008:http://www.proinno-europe.eu/admin/uploaded_documents/EIS_2008_Global_Innovation_Scoreboard.pdf

“(doktorantë). Kjo do të kërkojë krijimin, në përputhje me planin e veprimit të SKALA-s, të shkollave të doktoratës në universitetet shqiptare. Këtë vit fillojnë shkollat e reja të doktoratës që mbështeten në kurrikula dhe standarde të përafërta me ato që parashikon Karta e Bolonjës.

5. Rritja e aktivitetit të inovacionit në 100 kompani (kjo shifër mund të rishikohet pas publikimit të rezultateve të para anketimit të QIB të biznesit) përmes investimeve në K & Zh nga vetë laboratorët, ose nëpërmjet konsorciumeve me institutet kërkimore akademike (KI) ose në bashkëpunim me partnerët e huaj.

3.1 Strukturimi i zbatimit të politikave

Propozohet që të strukturohet ndërhyrja në politikat që do të zhvillohen përgjatë një periudhe kohe gjashtëvjeçare 2010-2015, sipas **pesë programeve kryesore**, krahas financimit bazë ekzistues mbi të cilin mund të arrihen të bëhen kursime efçente:

- A. **Fondi për Infrastrukturën e Kërkimit** me objektivin për të përmirësuar pajisjet dhe mjediset e disponueshme në institutet e kërkimit publik dhe universitar, në një nivel të tillë që të mundësojë zhvillimin e projekteve kërkimore sipas standardeve ndërkombëtare. Ky program do të jetë i hapur për tenderim për propozimet e paraqitura nga institutet individuale të kërkimit apo universiteti në tërësi.
 - i. Shembujt përfshijnë: Programi i Pajisjeve të Kërkimit në Kroaci apo Programi për Infrastrukturën e Kërkim-Zhvillimit në Estoni, ose në një nivel të ndryshëm financiar, Programi Irlandez për Institutet e Nivelit të Tretë, ose Mbështetja Polake për Programet e Përbashkëta për Infrastrukturën Kërkimore;
- B. Krijimi dhe zhvillimin i **Qendrave të ekselencës në shkencë** (QEKSH-CES), me objektivin për të zhvilluar 4-5 qendra të ekselencës për të bërë bashkë një minimum prej 20 kërkuesish (kërkues kryesorë, kërkues në nivel pasuniversitar dhe kandidatë për doktoraturë) nga të paktën dy institute kërkimore të përfshirë në bashkëpunime të ndryshme;
 - i. Qendrat e Ekselencës në Shkencë të Estonisë ose Programet e Financimit të Grupeve të Kërkimit në Slloveni mund të shërbejnë si modele.
- C. **Programi i Grantit të Shqipeve për Kërkimin** i cili synon të rrisë numrin e specialistëve që mbarojnë programet master dhe doktoraturë në shkencë dhe në fushat inxhinierike, si prioritet, e që kryejnë kërkime apo projekte pasuniversitare në Shqipëri. Kjo masë duhet të lidhet me zhvillimin e studimeve të Doktoratës (shkollave) sipas SKALA-s. Programi do të financojë kërkuesit e rinj që të zhvillojnë studimet e doktoraturës në Shqipëri (në momentin që programet e doktoratës të arrijnë standardet ndërkombëtare), dhe të jenë të aftë për të ndjekur trajnimet për doktoraturë në BE 27, si dhe grante për kërkuesit që kthehen nga vende të huaja (përfshirë pagesën dhe mbulimin e kostove për zhvendosjen).
 - i. Mësime mund të nxirren nga përvoja pilot e programit "Brain Gain"; një varg skemash në BE mund të përdoren si modele, për shembull, Brain Gain Kroaci, Bursat Eötvös në Hungari, Programi i Kërkuesve të Rinj në Slloveni apo Programet Odisea në Flanders (Belgjikë);
- D. **Programi Kombëtar për Teknologjinë**, që synon të bashkojë një konsorcium të instituteve të kërkimit akademik me sektorin privat, ose organizata të tjera të sektorit publik (p.sh. shërbimet e ujit dhe energjisë), me qëllim që të zhvillojë një program afatmesëm të kërkimit të aplikuar me një impakt social dhe ekonomik. Synimi do të ishte fillimi i të paktën një programi të tillë në periudhën 2010 – 2015 dhe 2-3 të tjerë deri në 2020. Për këtë është i nevojshëm **krijimi i një fondi të veçantë** nga qeveria për stimulimin e kompanive në fushën e inovacionit dhe

transferimit të teknologjive të reja. Përvoja e programeve austriake të teknologjisë mund të përshtatej për kontekstin specifik të Shqipërisë.

E. Programi për Nxitjen e Shkencës dhe Arsimit: promovimi i shkencës tek të rinjtë dhe financimi i një numri të kufizuar shkollash të larta për të rritur numrin e personave me gradë “doktor shkencash”. Skema të ndryshme përkujdesjeje dhe asistimi ose nisma për “ndërgjegjësimin për inovacion” në BE 27 mund të shërbenin si modele për t’u ndjekur. Akademia e Shkencës, në përputhje me mandatin e ri të saj, duhet të përfshihet në këtë program.

Të gjithë programet e mësipërme do të administrohen mbi bazën e thirrjeve konkurruese për projekte ose aplikantë (në rastin e granteve individuale për angazhimin e kërkuesve). Për shembull, programi i qendrave të ekselencës do të ndjekë procedurën si vijon:

1. Deklarimi i thirrjes për bashkëpunim ndërmjet grupeve të kërkimit në vend (ndërinstitucional), i cili do të paraqesë në fillim një strukturë-propozim ku të tregohet kryesisht tema e kërkimit. Propozimet do të vlerësohen mbi bazën: a) ndikimi potencial strategjik i kërkimit Shqipërinë, b) masa kritike e kërkuesve që vijnë nga të paktën dy institute/ universitete/ qendra kërkimi.
2. Propozimet paraprake të përzgjedhura do të marrin një grant për të zhvilluar një studim fizibiliteti dhe do të paraqesin propozimin e plotë për financim, ku do të përfshihen: grupi i kërkuesve, plani strategjik për bashkëpunimin dhe arritjet shkencore të synuara.
3. Propozimet e plota do të përzgjidhen mbi bazën e cilësisë së planit strategjik të kërkimit dhe një numri kriteresh përzgjedhëse specifike (botimet, impakti mbi mundësitë prodhuese kombëtare, prestigji ndërkombëtar (p.sh. partnerë në vendet e BE-së), numri i grupeve pjesëmarrëse, mundësitë për tërheqjen e financimeve ndërkombëtare, lidhjet me trajnimet universitare etj.)
4. Përdorimi i një paneli ekspertësh ndërkombëtarë për përzgjedhjen.
5. Sigurimi i fondeve për gjashtë vjet, për kostot e punës (përfshirë kostot operative); infrastruktura (ndërtesat); pajisjet; trajnimet (përfshi udhëtimet studimore) që lidhen me programin strategjik të kërkimit të qendrës.
6. Të jetë objekt i një rishikimi të kujdesshëm ndërkombëtar pas tre viteve dhe i një vlerësimi të plotë në fund të periudhës gjashtëvjeçare.

Për më tepër, hartimi dhe zbatimi i këtyre programeve do të kërkojë një fuqizim të konsiderueshëm të kapacitetit menaxherial dhe politikëbërës të programit. Është e nevojshme të mobilizohen fonde, përfshirë mbështetje nga BE-ja dhe donatorë të tjerë për ngritjen dhe veprimin e një organizate për menaxhimin e programit të kërkimit (shih seksionin 3.2 më poshtë). Detyrat e menaxhimit të programit të kërkimit do të përfshijnë administrimin e thirrjeve për propozime dhe financimin e projekteve për kërkim shkencor dhe të aplikuar (industrial) dhe vlerësimin e certifikimin e instituteve që kanë të drejtë të marrin pjesë në këto programe.

Grupi i mësipërm i programeve nuk do të përqendrohet në mënyrë specifike në përhapjen e njohurive ose në veprimtaritë për komercializimin e kërkimit, përveçse në rastet kur ky është një impakt i pritshëm i kërkimit (p.sh. qendrat e ekselencës apo programet e teknologjisë do të kontribuojnë për zhvillimin dhe adoptimin e teknologjive të reja). Kjo bëhet qëllimisht. Përvoja tregon se shumica e ndërmarrjeve shqiptare nuk janë në gjendje të fillojnë investimet në kërkimet e aplikuar ose në zhvillimin apo kontraktimin e shërbimeve të avancuara. Në të njëjtën kohë, është e nevojshme, në radhë të parë të krijohet një bazë për shkencën, e aftë për të zhvilluar ekselencën në kërkim, e cila të mund të çojë drejt rezultateve me vlerë për të vërtetuar konceptin e investimeve (prototip etj.). Megjithatë, kjo nuk ka gjasa të ndodhë brenda pesë viteve të para. Veprimtaritë për përhapjen dhe transferimin e teknologjisë janë, megjithatë, jetike për një ekonomi në tranzicion si kjo e Shqipërisë. Të dhënat nga raportet dhe diskutimet pararendëse të organizuara për hartimin e kësaj strategjie sugjerojnë se shumë nga kërkuesit janë të angazhuar në mënyrë aktive në “kërkimin e aplikuar” ose në sigurimin e shërbimeve që lidhen me nevojat specifike të ekonomisë e të shoqërisë. Mbetet e domosdoshme të profesionalizohet dhe të strukturohet ky fluks shërbimesh ndaj ndërmarrjeve dhe të formalizohet, eventualisht, kalimi i të ardhurave që gjenerohen nga shërbimet drejt instituteve të kërkimit.

Njëkohësisht, është e nevojshme të sigurohet që ndërmarrjet shqiptare të blejnë teknologjitë më të mira si pjesë e planit të tyre modernizues, ose të trajtojnë punonjësit e tyre në këto teknologji. Ekziston nevoja për marrjen e masave të veçanta nga qeveria për fonde për të stimuluar kompanitë në fushën e inovacionit dhe transferimit të teknologjive të reja. Në këtë kontekst përvoja ndërkombëtare tregon se është më e efektshme të binjakëzohen të tilla mbështetje financiare për përmirësimin teknologjik me shërbime këshillimore (Shërbimi Këshillimor i Prodhimit të Mbretërisë së Bashkuar është një shembull i mirë).

Propozimi i Ministrisë së Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjetikës, për të zhvilluar një qendër kombëtare të inovacionit dhe transferimit të teknologjisë, në këtë kuadër, është qartazi plotësues për programet e propozuara në Strategjinë ShTI. Në mënyrë ideale kjo mund të ndiqte shembujt e praktikave të mira nga rrjeti i qendrave të biznesit dhe inovacionit (BIC) dhe qendrat e mbështetjes së inovacionit (IRC) të zhvilluara në BE gjatë dekadës së fundit. BIC dhe IRC bashkëpunojnë në kuadrin e Rrjetit të Ndërmarrjeve të Evropës (EEN), i financuar nga Programi Evropian i Konkurrencës dhe Inovacionit. Qendra Shqiptare e Inovacionit duhet të nxitojë për të kërkuar pranim të shpejtë dhe mbështetje nga programi EEN.

3.2 Forcimi i kapaciteteve politikëbërëse

Drejtimi strategjik i politikave të kërkimit kërkon një numër aftësish, mundësish dhe organizimesh. Minimalisht politika e kërkimit dhe sistemi i financimit duhet të jenë të aftë:

- të kuptojnë anët e forta dhe të dobëta të sistemit (inteligjenca mbi politikat);
- të përcaktojnë fokusin dhe temat e veprimit politik (vendosja e prioriteteve);
- të sigurojnë bashkërendimin e veprimtarive përtej fushës së politikës së kërkimit (lidhjet horizontale me fusha të tjera politikash);
- të zbatojnë politikat në mënyrë efektive nga pikëpamja e kostos;
- të mësojnë nga përvojat e shkuara (vlerësimi) ose praktikatat e mira gjatë;
- të bëjnë rregullimet në të gjithë ciklin e politikës.

Sigurisht, sistemi aktual në Shqipëri është larg së qeni i aftë për të përmbushur këto “kushte minimale”. Nevojitet një riorganizim i thellë dhe një ndarje më e qartë e detyrave. Qeveria shqiptare është e angazhuar për të përmirësuar kapacitetet dhe aftësitë e kërkuara për të siguruar mirëmenaxhimin e procesit për hartimin e detajuar dhe zbatimin e Strategjisë së ShTI-së. Aftësitë e kërkuara mund të klasifikohen në mënyrë të gjerë si më poshtë:

- Menaxhim strategjik dhe operacional i programeve të kërkimit dhe zhvillimit teknologjik (RTD);
- Sisteme dhe metoda për kryerjen e përzgjedhjes, monitorimit dhe vlerësimit të këtyre programeve dhe të projekteve të financuara;
- Teknika për vlerësimin dhe akreditimin e menaxhimit të veprimtarive të kryera nga organizata të kërkimit dhe të teknologjisë (publike dhe akademike dhe në të ardhmen potencialisht private), të cilat janë përfitueset e drejtpërdrejta të programeve.

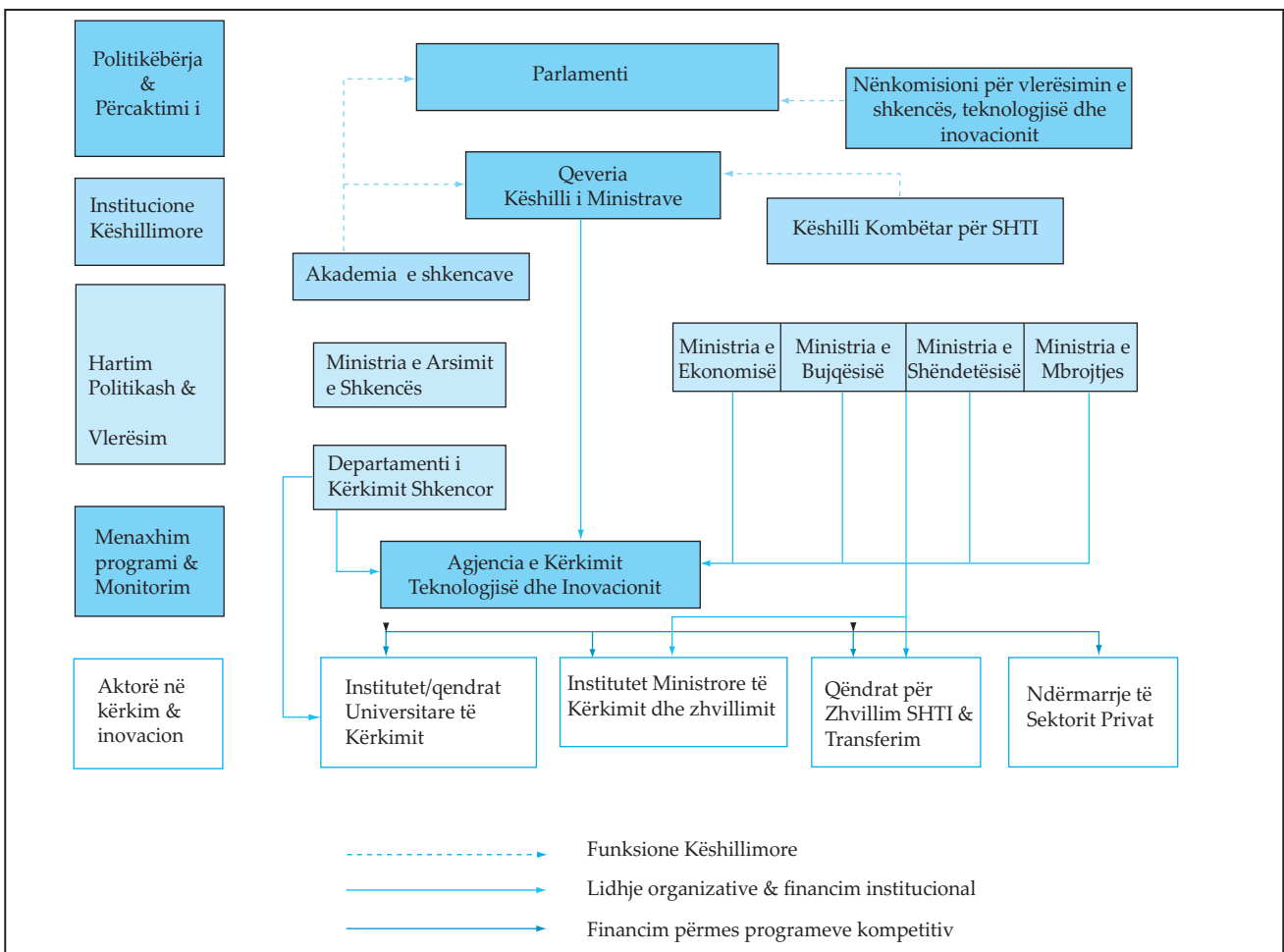
Vendosja e prioriteteve, mbikqyrja, rregullimet në ciklin e politikave të kërkimit, teknologjisë dhe inovacionit si dhe përcaktimi i tavaneve buxhetore për ShTI-në duhet të jenë funksion i Komitetit të Planifikimit Strategjik (KPS) dhe i Këshillit të Ministrave (KM) si organi më i lartë politikëbërës dhe vendimmarrës. KPS-ja drejtohet nga Kryeministri. Në mbledhjet e KPS-së marrin pjesë përveç ministrave që kanë lidhje me fushën edhe përfaqësues nga nivelet me të ulëta politike si dhe përfaqësues të institucioneve qendrore. KPS-ja shqyrton politikatat në një rreth më të gjerë pjesëmarrësish dhe parapërgatit vendimet që merr Këshilli i Ministrave. KALSH-i këshillon KM-në për çështjet e ShTI-së. Për këtë qëllim KALSH-i do të ketë në përbërje të tij edhe një ose dy anëtarë nga komuniteti i biznesit dhe një përfaqësues të ministrit të ekonomisë, tregtisë

dhe energjetikës. KALSH-i mund të formojë një Komision vetëm për çështjet e teknologjisë dhe inovacionit. Rritja e rolit të KALSH-it kërkon fuqizimin e sekretariatit të KALSH-it me të paktën dy ekspertë për të mbështetur punën e tij dhe me një buxhet për porositjen e studimeve apo studimin e politikave (vizitat studimore, etj.).

Së dyti, funksionet e inteligjencës së politikës së kërkimit (analiza dhe statistika e K&Zh, etj.) politikëbërja, sigurimi i lidhjeve horizontale me politika të fushave të tjera dhe vlerësimi i politikave të kërkimit duhet të bashkohen në një drejtori, me një mandat të qartë dhe me burime të mjaftueshme. Drejtoria e Kërkimit Shkencor, e përmirësuar, në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës duhet ta luajë këtë rol dhe të ketë në përbërje një grup prej 4-6 ekspertësh të kualifikuar, të mbështetur përmes një programi trajnimi dhe asistence teknike.

Diagrama më poshtë jep një panoramë të thjeshtuar të sistemit shqiptar të kërkimit, bazuar në supozimin se është ndjekur opsioni i krijimit të një Agjencie të Kërkimit, Teknologjisë dhe Inovacionit (AKTI). Rrjedhat e financimit parakuptojnë se Ministria e Arsimit dhe e Shkencës menaxhimin rutinë të programeve kompetitive financuese do t'ia delegojë AKTI-ja dhe parashikon që dhe ministratë e tjera do të bënin të njëjtën gjë (p.sh. për një program kombëtar të teknologjisë për sektorin agro-ushqimor, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, e Ekonomisë dhe e Bujqësisë, të gjitha mund të kontribuonin me fonde përmes AKTI-së). Agjencia integron edhe aktivitetet e Ministrisë së Ekonomisë, të Tregtisë dhe të Energjetikës në lidhje me inovacionet (p.sh. qendra e propozuar për inovacionin), prandaj emërtohet Agjencia e Kërkimit, Teknologjisë dhe Inovacionit).

Çështjet e kërkimit, teknologjisë dhe inovacionit duhet të jenë pjesë e veprimtarisë së një prej komisioneve të Kuvendit të Shqipërisë (ndoshta duhet të jetë një komision vetëm për arsimin, shkencën, teknologjinë dhe inovacionin). Kjo pasqyrohet edhe në diagramën e sistemit të shkencës, teknologjisë dhe inovacionit.

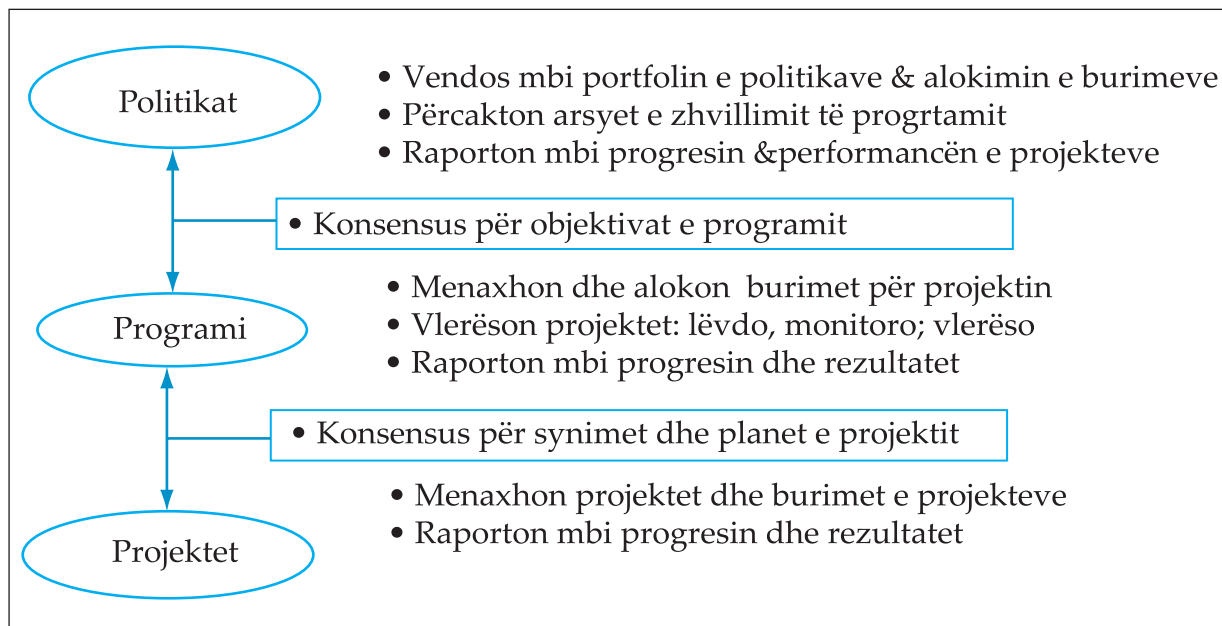

Shumica e parlamenteve evropiane kanë krijuar një kapacitet në vlerësimin e teknologjisë për t'i ndihmuar ata në vendim-marrje, kur është fjala për një problem shkencor ose teknologjik. Roli këshillimor i Akademisë së Shkencave pasqyrohet në diagramë. Edhe Akademia mund të marrë fonde nga ministritë ose AKTI, për detyra specifike që lidhen me botimet shkencore, me promovimin e të kuptuarit publik për rolin e shkencës, me promovimin e karrierave shkencore, me funksionet e bibliotekës etj. Këto zëra financimi nuk janë pasqyruar në diagramë, për hir të thjeshtësit vizual të diagramës.

3.3 Krijimi i kapaciteteve të nevojshme për menaxhimin e programit

Procesi i zbatimit të strategjisë së ShTI-së është konceptuar si një zinxhir kontratash performance, të cilat do të lidhin progresin dhe rezultatet e projekteve individuale (financimi i dhënë për institutet e kërkimit, kërkuesit individualë, ndërmarrjet, etj.) me menaxhimin e programeve (lart) dhe me nivelin e politikave në ministri dhe në qeveri. Në fund të fundit, efektiviteti i politikave në ShTI do të vlerësohet me kujdes nga Parlamenti (e për pasojë, nga elektorati). Në mënyrë që i tërë zinxhiri i kontratave të performancës të funksionojë mirë duhet siguruar cilësi e lartë, jo vetëm në punën që bëhet në secilin nivel, por edhe në marrëveshjet që i lidhin nivelet bashkë.

Tabela 1: Menaxhimi i programit si një hierarki

Menaxherët e programeve kujdesen dhe alokojnë burimet e programit për një varg projektesh. Kjo përfshin:

- vlerësimin e projekt-propozimeve;
- përzgjedhjen e projekteve që do të financohen;
- monitorimin e tyre për të siguruar se ata ecin sipas planifikimit dhe arrijnë rezultatet e dëshiruara;
- vlerësimin e cilësisë së tyre.

Për t'i mbajtur të kënaqur konsumatorët (përfituesit) e politikave, menaxherët e projektit duhet të raportojnë progresin dhe rezultatet e tyre.

Në të njëjtën mënyrë objektivat e programit përfaqësojnë një marrëveshje ndërmjet politikëbërësve

dhe menaxherëve të programit, kështu që synimet dhe planet e projektit përbëjnë bazën e marrëveshjeve (shpesh qartazi në formën e kontratave) ndërmjet menaxherëve të programit dhe drejtuesve të projektit. Projekti, si nivel, ka përgjegjësinë konkrete për zbatimin në praktikë dhe për raportimin e rezultateve.

Përvoja e menaxhimit dhe e vlerësimit të programeve në vende të tjera evropiane na mundëson zbrërthimin e procesit-model të paraqitur në skemën më lart në një numër detyrash individuale. Për shembull, procesi i “marrjes së projekteve” mund të zbrërthohet si vijon:

- Komunikimi/informimi për programin tek të interesuarit/pjesëmarrësit e mundshëm;
- Marrja e propozimeve të një cilësie të lartë;
- Vlerësimi i propozimeve;
- Marrja e vendimeve për financim;
- Nënshkrimi i kontratave të performancës me drejtuesit e projekteve.

Secila nga këto detyra individuale zbrërthohet më tej në një numër treguesish standardizues cilësorë dhe sasiorë, sipas të cilëve mbliidhen të dhëna në bazë të programeve të veçanta.

Kjo logjikë e kontratave të performancës ngre problemin e organizimit që duhet të garantojë zbatimin e programit dhe menaxhimin e përditshëm të programeve të financimit të kërkimit në Shqipëri. Për këtë qëllim krijohet AKTI, e cila është një “agjenci zbatimi” për financimin e kërkimit, kryesisht programe financimi konkurruese; dhe si një partner për bashkëpunime shumëpalëshe ndërkombëtare dhe dypalëshe me agjenci të ngjashme të financimit të kërkimit në vende të tjera të Evropës. AKTI do të veprojë si “pikë kontakti” edhe për programet e mbështetjes së BE-së për bashkëpunimin për K&ZH dhe inovacionin.

3.4 Agjencia e Kërkimit, Teknologjisë dhe Inovacionit (AKTI)

AKTI është një agjenci publike autonome, në varësi të Këshillit të Ministrave.

Misioni

Në përputhje me prioritetet e përcaktuara nga Këshilli i Ministrave dhe nën mbikqyrjen direkte të Zëvendëskryeministrit, AKTI mbështet, monitoron dhe vlerëson programet dhe projektet e ShTI-së në shkallë vendi. Për këtë qëllim ajo përdor fondet e buxhetit të shtetit, të programeve ndërkombëtare si dhe të sektorit privat të destinuara për ShTI-në.

Detyrat kryesore:

AKTI kryen detyrat kryesore të mëposhtme:

- a) Zbaton vendimet e Bordit për financimin e programeve dhe projekteve të ShTI-së, në përputhje me prioritetet e përcaktuara nga KM-ja dhe vlerësimin e tyre nga komisionet e vlerësimit;
- b) Zhvillon procedurat aplikimit, vlerësimit fillestar, monitorimit dhe vlerësimit përfundimtar të programeve dhe projekteve të ShTI-së;
- c) Monitoron dhe vlerëson veprimtaritë e ShTI-së në shkallë vendi;
- d) Krijon dhe pasuron në mënyrë të vazhdueshme bazën e të dhënave, të analizës dhe dokumentacionit të sistemit të ShTI-së.
- e) Ofron asistencë teknike për të gjitha institucionet në fushën e investimeve në ShTI;
- f) Promovon ngritjen e strukturave për ShTI-në në të gjitha nivelet;
- g) Promovon bashkëpunimin me sektorin privat në fushën e ShTI-së;
- h) Promovon, ofron ekspertizë, koordinon dhe monitoron bashkëpunimin dy- dhe shumëpalësh me BE-në, vendet e veçanta dhe organizatat e huaja në fushën e ShTI-së;
- i) Bashkëpunon me ministrinë dhe institucionet e tjera për zbatimin e strategjisë së ShTI-së;
- j) Ofron mbështetje teknike për institucionet ekzekutive dhe legjislativin si dhe institucionet

e tjera për përmirësimin dhe plotësimin e kuadrit të nevojshëm ligjor dhe nënligjor për ShTI-në;

Pjesëmarrja e financuesve në vendimmarrje realizohet përmes përfaqësuesve të tyre në Bordin Drejtues të Agjencisë, i cili është organi vendimmarrës direkt i AKTI-së.

Përbërja e Bordit

Bordi përbëhet nga:

- Zv.ministri që mbulon shkencën, teknologjinë dhe inovacionin (kryetar i Bordit),
- 4 përfaqësues të tjerë të dërguar nga ekzekutivi (zv.ministra të ministrive të ekonomisë, bujqësisë, financave, shëndetësisë, mjedisit);
- 3 përfaqësues të përzgjedhur nga komunitetit akademik shkencor;
- një përfaqësues i komunitetit të biznesit;

Përbërja e Bordit miratohet me urdhër të Kryeministrit mbi bazën e propozimit të Zëvendëskryeministrit.

Funksionet kryesore të Bordit janë:

- a) përcakton objektivat e përgjithshme të veprimtarisë së Agjencisë;
- b) i propozon Zëvendëskryeministrit buxhetin e funksionimit të AKTI-së dhe miraton të ardhurat e saj;
- c) miraton financimin e programeve dhe projekteve të ShTI-së, në përputhje me prioritetet e përcaktuara nga KM-ja dhe vlerësimin e tyre nga komisionet e vlerësimit, si dhe autorizon drejtorin e përgjithshëm të AKTI-së për nënshkrimin e kontratave të realizimit të tyre;
- d) vlerëson veprimtarinë e Agjencisë dhe miraton raportin e veprimtarisë së Agjencisë që i dërgohet Zëvendëskryeministrit dhe bëhet publik;
- e) organizon konkursin për drejtor të përgjithshëm të AKTI-së dhe i rekomandon Zëvendëskryeministrit 3 kandidatë për këtë post;
- f) emëron drejtorët e departamenteve të AKTI-së mbi bazën e rezultateve të konkursit siç parashikohet në ligjin e Shërbimit Civil;
- g) miraton komisionet e vlerësimit të programeve/projekteve sipas fushave të shkencës;
- h) shqyrton dhe miraton raportet e monitorimit dhe vlerësimit të programeve/projekteve të financuara nga AKTI-ja;

Drejtori i përgjithshëm i AKTI-së

Drejtimi i përditshëm i Agjencisë realizohet nga Drejtori i përgjithshëm, i cili përzgjidhet nga Bordi i Agjencisë dhe emërohet nga Kryeministri, mbi bazën e propozimit të Zëvendëskryeministrit.

3.5 Përmirësimi i kuadrit ligjor dhe institucional për kërkimin dhe financimin e kërkimit

Kuadri ligjor i Shqipërisë dhe nevoja për një rishikim të ligjeve, që kanë të bëjnë me kërkimin, zhvillimin teknologjik dhe inovacionin, janë parashtruar që në fillim. Rihartimi i kuadrit të përgjithshëm ligjor është pjesë e procesit të integritimit të Shqipërisë në rajonin evropian të kërkimit dhe duhet të përfshijë aspekte që lidhen me rregullimet ligjore të kërkuara për Partneritetin Evropian për Kërkuesit (përmirësimi i karrierës dhe angazhimit të kërkuesve), programimi i përbashkët, etj. si dhe rregullimet në ligjin shqiptar sipas rregullave të Ndhmës së Shtetit të BE-së për K&ZH dhe Inovacionin. Programi IPA i BE-së kuptohet që është burimi primar për të siguruar asistencë teknike për Ministrinë e Arsimit dhe të Shkencës dhe kjo asistencë ndihmon gjithashtu për të forcuar kapacitetin në KPS, KALSH dhe ministritë e linjës me veprimtari financuese për kërkimin, teknologjinë dhe inovacionin.

Nga pikëpamja e të drejtave të pronësisë intelektuale, Shqipëria ende nuk është anëtare e Organizatës Evropiane të Patentave (EPO) dhe një nga ato pak vende evropiane që nuk ka miratuar Konventën Evropiane të Patentave, megjithëse është ftuar ta bëjë këtë. Administrimi i së drejtës së pronësisë në fakt bëhet nga Drejtoria e Patentave dhe e Markave (DShPM) në Ministrinë e Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjetikës (që nga maji i 2006-ës). Hyrja në EPC dhe anëtarësimi në EPO duhet të ndiqet si një nga objektivat e kësaj strategjie. Paralelisht, do të dalë e domosdoshme amendimi i ligjeve dhe i procedurave shqiptare dhe të zhvillohen shërbime mbështetëse për kërkuesit akademikë si dhe ndërmarrjet industriale që lidhen me patentat dhe forma të tjera të mbrojtjes së të drejtës së pronësisë intelektuale dhe praktikave të menaxhimit. AKTI-ja duhet të ndërmarrë hapa për të promovuar praktikën e të drejtës së pronësisë intelektuale, respektivisht për institutet akademike dhe për sektorin e ndërmarrjeve.

AKTI-ja do të mbështesë përmirësimin e know-how dhe menaxhimit të Drejtave të Pronësisë Intelektuale (DPI), respektivisht për institutet publike / akademike dhe sektorin e ndërmarrjeve. Gjithashtu, duhet parë me përparësi integrimi i Shqipërisë në organizata të tjera evropiane, të tilla si pjesëmarrja (e plotë) në Programin e kompetivitetit dhe inovacionit (CIP), COST dhe EUREKA. Një projekt asistencë teknike i financuar nga IPA mund të zhvillonte një shërbim "one-stop shop", ku AKTI-ja mund të luante rolin e Pikës Kombëtare të Kontaktit për FP7, CIP dhe programe të tilla si COST dhe EUREKA.

3.6 Adoptimi i një kuadri të përshtatshëm buxhetor

Kuadri buxhetor për zbatimin e strategjisë ShTI-së është përcaktuar për periudhën 2009-2015. Të gjitha shifrat për vitet e ardhshme duhet të konsiderohen si hipoteza (pune) në këtë fazë. Ka një ide të përgjithshme që veprimet në 2009 dhe semestri i parë i 2010 do të përqendrohen kryesisht në përgatitjen e programeve të detajuara dhe në krijimin e kapacitetit menaxhues në formën e AKTI-së (duke konsideruar që ky do të jetë opsioni i preferuar). Në tabelën më poshtë paraqiten tavanet e parashikuar 2010-2012 për Arsimin e Lartë dhe Kërkimin shkencor.

(në milion \$ kursi 1\$ = 100 lekë)	Tavanet e miratuara të PBA 2010 - 2012		
(në milion \$)	Vit 2010	Vit 2011	Vit 2012
Institucionet e Arsimin të Lartë (IAL)	112.2	118.4	145.5
Fondi për shkencën	6.49	7.50	9.23
GJITHSEJ	118.69	125.89	154.72

Një konsideratë bazë është bërë lidhur me rritjen progresive nga ana e qeverisë shqiptare të financimit kombëtar publik për financimin bazë ekzistues nën buxhetin e arsimit të lartë dhe të projekteve "të vogla" të kërkimit, të cilat aktualisht menaxhohen nga MASH-i; por që mund të transferoheshin tek AKTI-ja, me krijimin e saj. Mbështetur në planifikim buxhetor dhe tavanet e përvaktuar, kërkimi shkencor zë 0.2% të GDP-së, në të cilin përfshihet kërkimi shkencor (zë i veçantë në buxhet), kërkimi shkencor si pjesë e buxhetit të Arsimin të Lartë dhe kërkimi shkencor i cili financohet edhe nga Institucione të tjera qeveritare si Ministrinë e Linjës. Synimi kryesor është që kërkimi shkencor të rritet deri në 0.6 % të GDP-së, shifër që duhet të ruhet dhe të çohet më tej.

Në tabelën e mëposhtme është paraqitur parashikimi i fondeve për arsimin e lartë dhe kërkimin shkencor për periudhën 2009-2015. Në kostot specifike të zhvillimit dhe kostot e mirëmbajtjes e funksionimit të pajisjeve të laboratorit janë përfshirë fondet e IAL publike që në mbështetje të formulës së detajimit të buxheti, miratohen për çdo IAL për të mbështetur këto aktivitete pra rreth 8% e fonde të dhëna grant për IAL duhet të shkojnë për kërkim dhe zhvillim. Fondet e

parashikuara për periudhën 2010-2012 janë brenda tavaneve të miratuara me VKM nr.489 datë 6.5.2009. Gjithashtu, në zbatim të ligjit të arsimit të IAL publike dhe jopublike janë parashikuar fonde për aktivitetet e kërkimit, zhvillimit dhe inovacionit për të integruar të dy sistemet e arsimit të lartë dhe kërkimit bazë. Në kuadër të programeve ndërkombëtare dhe bilaterale të kërkimit janë parashikuar dhe kontributet nga donatorët si FP7, IPA e të tjerë donatorë.

Fondi për shkencën, teknologjinë dhe inovacionin (FShTI)

Në ligjin e buxhetit, pjesa e arsimit, nënkreu i arsimit të lartë, ka të bëjë me “Fondin për Shkencën”.

Ky zë duhet të ndryshohet në “Fondi për shkencën, teknologjinë dhe inovacionin – FShTI”. Kjo kërkon që të gjitha ministritë në fazën e hartimit të buxhetit të përkujdesen që të planifikojnë saktë buxhetin që u duhet për kërkimin, teknologjinë dhe inovacionin në resortin që mbulojnë. FshTI-ja përllogaritet si shumë e buxheteve të kërkuara nga të gjitha ministritë dhe pasqyrohet në ligjin e buxhetit si një kre i veçantë ashtu siç veprohet me buxhetin e agjencive të tjera kombëtare (p.sh. Fondi Shqiptar i Zhvillimit, INSTAT, etj).

Ky zë duhet të jetë i detajuar në nën zëra që i përgjigjen të gjitha drejtimeve të veprimtarisë së ShTI-së. Në këtë mënyrë garantohet jo vetëm zbatimi i vullnetit politik të qeverisë, por edhe ai i Kuvendit (sepse është pjesë e ligjit të buxhetit) lidhur me prioritetet e financimit të veprimtarive të ShTI-së për periudhën në fjalë.

Fondi për shkencën, teknologjinë dhe inovacionin i transferohet AKTI-së për t’u zbatuar në përputhje me prioritetet e përcaktuar nga Këshilli i Ministrave dhe të pasqyruara edhe në ligjin e buxhetit të miratuar në Kuvendin e Shqipërisë.

Parashikimi i fondeve për arsimin e lartë dhe kërkimin shkencor 2009-2015

Zërat (në milion lekë)	2009				2010				2011				2012				2013				2014				2015				Total 2009-2012
	Total	Financim nga Buxheti	Donatore te huaj	IAL jo publik	Total	Financim nga Buxheti	Donatore te huaj	IAL jo publik	Total	Financim nga Buxheti	Donatore te huaj	IAL jo publik	Total	Financim nga Buxheti	Donatore te huaj	IAL jo publik	Total	Financim nga Buxheti	Donatore te huaj	IAL jo publik	Total	Financim nga Buxheti	Donatore te huaj	IAL jo publik	Total	Financim nga Buxheti	Donatore te huaj	IAL jo publik	
Financimi bazë për institutet e kërkimit IAL**	750	750			825	755		70	1,000	880		120	990	820	0	170	1,050	900	0	150	1,240	1,040	0	200	1,575	1,350	0	225	7,430
Financimi i projekteve kërkimore (MASH)	876	816	60		854	774	80		950	850	100		1,030	910	120		1,175	1,025	150		1,380	1,200	180		1,670	1,470	200	0	7,935
CBA	330	130	200		0				0				0				0				0				0				330
Fondi për Infrastrukturën e Kërkimit **MASH+	15	15			480	400	0	80	575	475	0	100	553	433	0	120	925	675	150	100	1,035	755	100	180	1,150	840	100	210	4,733
Qendrat Shqiptare të Ekselencës në Shkencë	15		15		150		150		150		150		150		150		150		150		150		150		150		150		915
Granti i Shqiptar për Kërkimin *	15		15		15		15		20		20		25		25		25		25		25		25		25		25		150
Programi/et Kombëtar për Teknologjinë	0				0				15	15			200	200			200	200			200	200			200	200			815
Agjencia Shqiptare e Shkencës Kërkimit (MASH)	25	10	15		50	15	35		50	15	35		50	15	35		50	15	35		50	15	35		50	15	35		325
TOTAL fonde	2,026	1,721	305	0	2,374	1,944	280	150	2,760	2,235	305	220	2,998	2,378	330	290	3,575	2,815	510	250	4,080	3,210	490	380	4,820	3,875	510	435	22,633

4.1 Procedurat dhe përgjegjësitë

Hartimi i politikave duhet të bazohet në fakte. Hapi i parë për të ndërtuar faktet është ai përmes vlerësimit, i cili ushqen dhe mbështet rishikimin dhe adoptimin e prioriteteve dhe zbatimin e politikave. Vlerësimi është një kulturë, por edhe një detyrë shumë kërkuese. Vendet që kanë vendosur të ndërtojnë një kulturë vlerësimi e kanë bërë këtë shpejt, duke adoptuar legjislacionin e nevojshëm dhe duke hartuar kërkesat buxhetore. Kjo i mundëson ata të vlerësojnë të gjitha organizimet dhe masat madhore që mbështetin kërkimin. Ndërkohë që ka shumë modele të cilat mund të diskutohen. Në momentin kur sistemi të jetë i maturuar, është e rëndësishme të fillojmë në krye me disa hapa bazë:

A. Vlerësimi institucional

Të gjitha organizatat duhet të vlerësohen në mënyrë periodike. Në këtë fazë universitetet pritet të aplikojnë vlerësimet në kontekstin e adoptimit të Procesit të Bolonjës. Meqenëse kjo do të bëhet gjithsesi, rekomandohet që nën këtë vlerësim të përfshihen dhe disa pyetje që do të ndihmojnë për të patur një panoramë më të mirë të performancës së kërkimit në universitet.

Si fazë e parë, të gjitha universitetet dhe qendrat duhet të bëjnë një vlerësim të infrastrukturës së tyre të kërkimit. Duhet rënë dakord për kohën dhe procesin konkret edhe në kontekstin e avancimit të Procesit të Bolonjës. Roli i AKTI-së në vlerësimin e kapaciteteve të kërkimit të komunitetit shkencor lipset të specifikohet me kujdes për të plotësuar punën e bërë nga Agjencia Publike e Akreditimit të Arsimit të Lartë (APAAL) mbi cilësinë e mësimdhënies në arsimin e lartë.

Qendrat jouniversitare të kërkimit duhet të vlerësohen, gjithashtu. Sugjerohet të përdoren formate ndërkombëtare për këtë, por kjo duhet shtyrë për më vonë pasi u duhet dhënë prioritet vlerësimeve të tjera.

Qendrat e përzgjedhura të ekselencës, të përmendura më lart, duhet të monitorohen me kujdes, gjatë gjithë periudhës kur ato përfitojnë mbështetje preferenciale, përmes treguesve të performancës, të përdorur në vendet evropiane me performancë më të lartë.

B. Vlerësimi i programit

Të gjithë programet e ardhshme me buxhet mbi 1,000,000 Euro duhet të përfshijnë një zë për vlerësimin, normalisht 1-3% të buxhetit. Propozohet të bëhen një vlerësim afat-mesëm dhe një përfundimtar i pesë programeve të propozuara.

Këto vlerësime duhet të autorizohen nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës, ose ministritë e tjera të linjës që financojnë programet, dhe do të bazohen në monitorimin e të dhënave dhe në rishikimin e vazhdueshëm të projekteve të menaxhuara nga AKTI-ja. Vlerësimet afat-mesme mund të përfshinin një raport të AKTI-së për zbatimin dhe përparimin e projektit për KALSH-në plotësuar me një rishikim të përparimit shkencor nga homologët. Megjithatë, një grup ekspertësh të jashtëm, duhet të porositen për të bërë vlerësimin përfundimtar të programit nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, me një Komitet Mbikëqyrës me përfaqësues të Ministrive të tjera etj., për të siguruar pavarësinë e

raportimit dhe për të siguruar një bazë për rishikimin e programeve në periudhën e pas 2015-ës. Për më tepër, në fund të periudhës së kësaj strategjie, parashikohet të bëhet një analizë e plotë e të gjithë strategjisë; kjo mund të porositet nga Zëvendëskryeministri, në emër të Këshillit Kombëtar të Shkencës dhe Inovacionit që do të shërbente si një bord kontrolli për vlerësimin e strategjisë.

C. Rregullimet organizative

Ndërsa në fazën fillestare vlerësimet mund të kryhen në mënyrë individuale, mund të jetë me interes të studiohet skema austriake e “Platformës së Vlerësimit” dhe në të ardhmen të parashikohet një forum i ngjashëm për Shqipërinë. Kur më shumë programe të bëhen operative, mund të dalë e nevojshme që vlerësimet të koordinohen nga një organizatë e pavarur (p.sh. agjencia e planifikuar). Megjithatë, me qëllim që të maksimalizohen përfitimet dhe të ndihmohen njerëzit me trajnime, është e rëndësishme të sigurohet transparencë e plotë e vlerësimeve dhe të fillojë praktika e diskutimit të tyre dhe e shkëmbimit të metodologjive në një forum të organizuar. Vlerësimi i programit dhe i kapaciteteve, zakonisht është i vendosur në ministrinë apo në ministritë që financojnë programet dhe do të jetë i pavarur nga agjencia e zbatimit të programeve

4.2 Instrumentet ndërkombëtare të vendosjes së standardeve

Tri janë analizat madhore të cilat përdoren për të krijuar tregues mbi K&ZH dhe Inovacionin. Këto analiza çojnë drejt një liste treguesish të detyrueshëm për vendet anëtare evropiane, por gjithashtu të mbledhura në shkallë ndërkombëtare (mbi baza vullnetare) përmes Institutit të Statistikave të UNESCO-s (UIS). Këtu përfshihen:

1. Analiza e kërkim-zhvillimit, bazuar në ‘Manualin Frascati’, i cili jep një panoramë të përgjithshme të investimeve në kërkim dhe të rezultateve të pëzgjedhura në vend. Analiza e parë e kërkim-zhvillimit do të kryhet në kuadrin e marrëveshjes aktuale me UNESCO-n. Është e rëndësishme të garantohet që kjo do të përsëritet në intervale të rregullta për të prodhuar të dhëna në kohë, që do të demonstrojnë si tendencat kombëtare, ashtu dhe krahasimet me Evropën dhe me rajonin e Ballkanit.
2. Analiza e inovacionit, bazuar në ‘Manual e Oslo-s’. Kjo analizë u adresohet vetëm kompanive dhe vendeve anëtare të Evropës dhe ka një pyetësor standard dhe soft përpunimi të të dhënave. Analiza e parë në Shqipëri është planifikuar të zhvillohet këtë vit, në mënyrë të kombinuar me analizën e kërkim-zhvillimit. Ndërsa në të kaluarën kjo analizë bëhej një herë në katër vjet, tani ajo përsëritet në çdo dy vjet në Evropë. Kjo rekomandohet edhe për Shqipërinë. Meqenëse studimet për inovacionin kanë përjasje të ndryshme nga K&Zh, rekomandohet me forcë organizimi i një studimi të pavarur për K&Zh dhe Inovacionin në 2010.
3. Studimi mbi personat me gradë “doktor shkencash” është jetike për burimet njerëzore. Kjo analizë është e re, si për UNESCO-n, ashtu dhe për Evropën dhe rezultatet e para të saj po dalin vetëm tani. Ndërsa parashikon marrjen e informacionit për burimet njerëzore dhe migracionin, që është një nga pikat kryesore në vizionin shqiptar, është e rëndësishme të parashikohet një analizë e ngjashme në të ardhmen e afërt. Marrja e të dhënave për diasporën shqiptare nga analizat e vendeve të OECD-së mund të jetë gjithashtu një kontribut shumë i dobishëm për politikën kombëtare.

Puna e filluar me financim nga UNESCO-s për nxjerrjen e statistikave do të vazhdohet edhe në të ardhmen. Kjo do të përfshijë krijimin e kapaciteteve dhe know-how në Institutin e statistikave (INSTAT), për të kryer anketime të tilla dhe për t’u dërguar raporte organeve statistikore ndërkombëtare, të lidhura me Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës, për zhvillimin e kapaciteteve, për të analizuar dhe përdorur të dhënat statistikore në zhvillimin e politikës.

Plani i veprimit për zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Shkencën, Teknologjinë dhe Inovacionin 2009- 2015

Nr.	Aktivitetet	Përshkrimi i aktivitetit	Institucionet përgjegjëse	Treguesit e Monitorimit	Afati kohor
1. Përcaktimi i prioriteteve kombëtare në fushën e kërkimit					
1	Analiza e kapaciteteve ekzistuese në administratën publike dhe zhvillimi i shprehive të reja të nevojshme për të çuar përpara studimet (parashikimi, udhërrëfyesi i teknologjisë, vlerësimi i teknologjisë)	Objektivi i këtij aktiviteti do të jetë vlerësimi i kapaciteteve ekzistuese të Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës për të filluar dhe çuar përpara studimet. Mbështetur në rezultatet e vlerësimit do të ofrohet asistencë teknike për të siguruar që Drejtoria e Shkencës në Minisrinë e Arsimit dhe Shkencës të jetë e përgatitur mirë për të menaxhuar me efektivitet procesin e hartimit dhe zbatimit të studimeve të tilla në të ardhmen.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës	- Raport vlerësimi i pavarur për kapacitetet dhe nevojat për trajnim për të administruar studimet që përgatiten, dorëzohen dhe pranohen nga autoriteti kontraktues. - Asistencë teknike dhe trajnim i ofruar përfshirë vlerësimin e cilësisë së shërbimeve të ofruara nga përfituesit.	Shtator 2009 Shtator 2010
2	Përzgjedhja e aktorëve për të cilët do të kryhen studime të hollësishme	Qëllimi i këtij aktiviteti është të përzgjedhë sektorët strategjikë nga ato të identifikuar në Strategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim dhe gjatë përgatitjes së Strategjisë Kombëtare për Shkencën, Teknologjinë dhe Inovacionin (2009-2015), të cilët do t'i nënshtrohen një analize më të hollësishme. Në dritën e rëndësisë së qasjes nga poshtë-lart në vendosjen e prioriteteve në kërkimin shkencor, pas procesit të konsultimit do të merret një vendim për përzgjedhjen e sektorëve që do të analizohen edhe më me thellësi.	Vendimi i qeverisë/ Ministria e Arsimit dhe Shkencës (drejton procesin e konsultimeve)	- Përfundohet dhe analizohet procesi i konsultimit. - Merret vendimi duke patur në konsideratë rezultatet e procesit të konsultimit për sektorët për të cilët do të përgatitet vlerësimi i hollësishëm.	Shtator 2009 Shtator 2010

3	Vlerësimi i potencialit për kërkim-zhvillim dhe vendosja e përparësive për sektorët strategjikë të kërkimit.	Kontratat e prokurimit për të përcaktuar fushat konkrete brenda sektorëve strategjikë, p.sh. ushqimi, energjia, bioteknologjia, për të cilat ka arsye të besohet se Shqipëria e ka potencialin e duhur shkencor si një parakusht për përqendrimin e fondeve për kërkim dhe ndërtimin e infrastrukturës së specializuar.	Ministria e Arsimit dhe Shkencës (në partneritet me ministritë e tjera, rast pas rasti)	- Vlerësim i hollësishëm për të përcaktuar “udhërrëfyesin e teknologjisë” për sektorët për të cilët janë përgatitur, dorëzuar dhe miratuar analiza nga autoriteti kontraktues..	Qershor 2010 Qershor 2011
2. Strukturimi i zbatimit të politikës së Strategjisë për Teknologjinë dhe Inovacionin					
4	Fondi për infrastrukturën e kërkimit shkencor	Inventarizimi i infrastrukturës së kërkimit shkencor ekzistues dhe raporti i ekspertit vlerësues: 1-3 ekspertë ndërkombëtarë për strategjitë e infrastrukturës së kërkimit shkencor do të kryejnë një vlerësim. Ky do të shërbejë si një studim themelor për programin.	Ministria e Arsimit dhe Shkencës, AKTI	- Raporti i studimit, i cili përcakton një shifër të investimit të përgjithshëm të kërkuar për fushën kërkimore/institutin - Vendimi financiar i marrë për të mbuluar nevojat e programit (qeveria dhe donatorët e identifikuar).	Shtator 2009 Dhjetor 2009
		Projektet e identifikimit paraprak: çdo vit, duke filluar nga viti 2010 do të bëhet një thirrje për shprehje interesi në formën e një aplikimi paraprak prej 3-4 faqesh. Projekteve të përzgjedhura do t'u jepet një grant i cili do të shërbejë për përgatitjen e propozimit të plotë.	AKTI	- Përzgjedhja e projekteve paraprake që do të kalojnë në fazën e projekteve të plota analizohen nga një komision i cili përfshin të paktën 1-2 ekspertë të huaj, plus specialistët shqiptarë të kërkimit shkencor. - Grante të vogla të MASH/ AKTI-së për të mbuluar hartimin e projektit të detajuar.	Janar 2010 Qershor 2010
		Propozimet e plota: dërgimi i propozimeve të plota për të konfirmuar rëndësinë dhe fizibilitetin e projektit të investimit në infrastrukturën kërkimore: një plan i detajuar i projektit, i cili përfshin masat për menaxhimin dhe koordinimin, planin financiar, monitorimin dhe auditimin.	AKTI	- Çelja e fushatës për dërgimin e propozimeve dhe menaxhimi i procedurave të tenderimit - Propozimet e plota do të përzgjidhen nga një komision ekspertësh i përbërë prej të paktën 50% të tij nga ekspertë të huaj.	Korrik 2010 Tetor 2010

		Realizimi i projektit dhe monitorimi: qëllimi i kësaj faze është të instalojë pajisjet/rinovojë ndërtesat dhe të arrijë rezultatet e pritura (shkallën e përdorimit të pajisjeve, etj.), të menaxhojë me nikoqirllëk burimet në dispozicion dhe të monitorojë e të raportojë mbi përparimin.	Koordinatorët e projektit, AKTI	- Botimi i njoftimit të prokurimit dhe i thirrjes për pjesëmarrje në tender të instituteve përfituese kërkimore/universiteteve. - Projektet e veçanta kanë filluar dhe janë në proces, menaxhohen mirë (raportet e ndërmjetme dhe ato përfundimtare të progresit) - Raporti vjetor mbi realizimin e programit dërgohet në bordin e AKTI-së.	Nëntor 2010 Qershor 2012 (përsëritet çdo vit derisa konsumohet i gjithë fondi)
5	Ngritja dhe zhvillimi i Qendrave Shqiptare të Ekselencës të Shkencës (QEKSH)	Fillimi i programit: eksperti këshillon dhe studion skemat e ngjashme në vendet e tjera me qëllim që të përcaktojë procedurat dhe kriteret e programit për kontekstin shqiptar. Në këtë studim duhet të përfshihen ekspert/ekspertë ndërkombëtarë.	Ministria e Arsimit dhe Shkencës, AKTI	- Dokumentet e programit miratohen nga bordi i AKTI-së. - Marrja e vendimit financiar për mbulimin e nevojave të programit (qeveria dhe donatorët e identifikuar).	Shtator 2009 Dhjetor 2009
		Projektet e identifikimit paraprak: çdo vit, duke filluar nga viti 2010 do të bëhet një thirrje për shprehje interesi në formën e një aplikimi paraprak prej 3-4 faqesh. Projekteve të përzgjedhura do t'u jepet një grant i cili do të shërbejë për përgatitjen e propozimit të plotë.	AKTI	- Seleksionimi paraprak i projekteve për fazën e projekteve të plota nga një komision i cili përmban të paktën 1-2 ekspertë të huaj, përveç specialistëve shqiptarë të kërkimit shkencor. - Një numër grantesh për të mbuluar hartimin e projektit të detajuar jepet nga MASH/AKTI.	Janar 2010 Qershor 2010

		Propozimet e plota: dërgimi i propozimeve të plota që mbulojnë aspekte të tilla si struktura menaxhuese dhe juridike, rregullat për partneritete, përshkrimi i detajuar i programit të kërkimit që do të kryhet dhe objektivat që do të arrihen (Doktoratura, rezultatet e kërkimit, etj.), plani financiar, masat për monitorimin dhe auditimin.	AKTI	- Njoftimi i thirrjes për propozime dhe menaxhimi i procedurave të tenderit - Propozimet e plota të përzgjedhura nga një komision ekspertësh të përbërë nga të paktën 75% me ekspertë të huaj.	Korrik 2010 Tetor 2010
		Realizimi i projektit dhe monitorimi: realizimi i projekteve kërkimore, blerja e pajisjeve të vogla ose e materialeve që nevojiten për projektet kërkimore, trajnimi dhe aktivitetet drejtuese, përfshirë këtu edhe raportin për Agjencinë Shqiptare të Kërkimit	AKTI	- Projekte të veçanta vazhdojnë njëkohësisht dhe menaxhohen mirë (raportet e përparimit vjetor dhe raportet përfundimtare). - Raportet e analizës së progresit (ku merren vendime për vazhdimin ose jo të financimit të mëtejshëm) nga vlerësues ndërkombëtar. - Raporti vjetor për realizimin e programit dërgohet në bordin e AKTI-së.	Janar. 2011 Dhjetor 2017 (analiza e ndërmjetme në pranverë 2013)
6	Programet e granteve të shqipeve për kërkimet	Analiza e rezultateve të iniciativës aktuale "Thithja e trurit" dhe hartimi i programit të ri të detajuar i cili merr parasysh praktikën më të mirë ndërkombëtare. Në studim duhet të marrin pjesë edhe ekspert/ekspertë ndërkombëtarë	Ministria e Arsimit dhe Shkencës, AKTI	- Miratimi i dokumenteve të programit nga bordi i AKTI-së. - Marrja e vendimit financiar për mbulimin e nevojave të programit (qeveria dhe donatorët e identifikuar).	Shtator '09 -Dhjetor '09
		Menaxhimi i bazës së të dhënave të vendeve bosh për kërkues shkencorë në lidhje me infrastrukturën e re të kërkimit, me qendrat e ekselencës ose me pozicione të tjera në kuadrin e strategjisë së kërkimit në qendrat kërkimore të universiteteve ose të qendrave të kërkimit shkencor. Dhënia e skemës së granteve për kërkuesit shkencorë të rinj dhe të kthyer në atdhe	AKTI	- Një numër pozicionesh për kërkim shkencor hapen dhe bëhen publike. - % e pozicioneve të plotësuar dhe grantet e dhëna.	Janar 2010 – Dhjetor 2015

		Menaxhimi i thirrjeve vjetore për bursa për doktoratura dhe mastera jashtë për kërkuesit e rinj shkencorë.	AKTI	- Numri i bursave të dhëna; - Numri i Masterave dhe Doktoraturave të fituara; - % e studentëve që kthehen në Shqipëri pas studimeve jashtë.	Thirrje vjetore duke filluar nga viti akademik 2010-'11 e në vijim
		Monitorimi i progresit të programit dhe përgatitja e raportit vjetor.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, AKTI	- Numri i Masterave dhe Doktoraturave të fituara - % e studentëve që kthehen në Shqipëri pas studimeve jashtë. - Studiuesit e kthyer që qëndrojnë në Shqipëri pas përfundimit të periudhës së grantit. - Raport vjetor mbi zbatimin e programit dorëzuar tek bordi i Agjencisë Shqiptare të Kërkimit	2010-2015
		Fillimi i programit: eksperti këshillon dhe studiohen skemat e ngjajshme në vendet e tjera me qëllim që të përcaktojnë procedurat dhe kriteret e programit për kontekstin shqiptar. Në këtë studim duhet të përfshihen eksperti/ ekspertët ndërkombëtarë.	AKTI dhe ministritë përkatëse	- Miratimi i fushës prioritare për 2-3 programe kombëtare të teknologjisë nga KKSHN. - Dokumentet e programit të miratuara nga bordi i Agjencisë Shqiptare të Kërkimit - Marrja e vendimit financiar për mbulimin e nevojave të programit (qeveria dhe donatorët e identifikuar).	Janar - Korrik 2011
7	Programi Kombëtar për Teknologjinë	Fillimi i thirrjeve për propozime për programin e parë kombëtar të teknologjisë dhe përzgjedhja e projekteve të propozuara nga konsorciumi i instituteve kërkimore dhe ndërmarrjet (përfshirë edhe ato raste kur organizatat e huaja lejohen në këtë gjë)	AKTI dhe ministritë përkatëse	- Numri i projekteve të përzgjedhura për financim. - Numri i projekteve që përfshijnë partnerë nga sektori i biznesit dhe/ose partnerë të huaj.	2012-13

		Fillimi i thirrjeve për propozime për 1-2 programe që bazohen në rezultatet e eksperiencës së programit të parë	AKTI dhe ministritë përkatëse	- E njëjta.	2014-15
		Realizimi dhe monitorimi i projektit: realizimi i projekteve kërkimore, blerja e pajisjeve të vogla ose e materialeve që kërkohen për projektet e kërkimit, për trajnim dhe aktivitete menaxhimi, përfshirë këtu edhe raportimin të AKTI-ja	AKTI dhe ministritë përkatëse	- Numri i projekteve që kanë plotësuar aktivitetet kërkimore. - Numri i rezultateve kërkimore që shfrytëzohen komercialisht, IPR e mbrojtur ose e përdorur si një bazë për projekte të mëtejshme akademike ose projekte të aplikuara kërkimore.	2012-2015
8	Aktivitete për ndërgjegjësimin dhe nxitjen e programeve për shkencën, teknologjinë dhe inovacionin	Fillimi i programit: eksperti këshillon dhe studiohen skemat e ngjashme në vendet e tjera me qëllim që të përcaktojnë procedurat dhe kriteret e programit për kontekstin shqiptar. Në këtë studim duhet të përfshihen eksperti/ ekspertët ndërkombëtarë.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, AKTI	- Dokumentet e programit të miratuara nga bordi i AKTI-së. - Marrja e vendimit financiar për mbulimin e nevojave të programit (qeveria dhe donatorët e identifikuar).	Për t'u rishikuar
		Prokurimi ose thirrja për projekte për aktivitete për të nxitur interesin dhe përmirësimin e kuptimit të rëndësisë së STI-së për ekonominë dhe shoqërinë shqiptare. Thirrja për projekte duhet të jetë e hapur për kompanitë e medias, OJF-të, shkollat. Mund të parashikohen aktivitete specifike të Akademisë së Shkencave për të nxitur përmirësimin e cilësisë të botimeve shkencore ose për të nxitur rezultatet e kërkimit shkecor në Shqipëri.	AKTI	- Projektet e përzgjedhura dhe të financuara për të mbështetur nxitjen e STI-së për të rinjtë, sektorin e biznesit, etj.	Për t'u rishikuar

		Realizimi dhe monitorimi i projektit: realizimi i projektit, hapja ndaj medias, blerja e pajisjeve të vogla ose materialeve që duhen për projektet kërkimore, për trajnimin dhe aktivitetet e menaxhimit, përfshirë këtu edhe raportimin në AKTI.	AKTI	- Numri i pjesëmarrësve në aktivitete, numri i të pajtuarve në publikimet, treguesit e trafikut në faqet e internetit, etj.	Për t'u rishikuar
3. Forcimi i kapacitetit politikëbërës					
9	Krijimi i Këshillit Kombëtar të Shkencës dhe Inovacionit (KKSHI)	Krijimi i një sekretariati të KKSHN-së dhe miratimi i vendimit të qeverisë për krijimin e këshillit, përfshirë alokimin e buxhetit për kostot administrative deri në vitin 2015.	Vendimet e qeverisë Zyra e zëvendëskryeministrit	- KKSHI-ja është formuar dhe ka filluar funksionimin, posaçërisht ka një sekretariat të dedikuar me të paktën dy ekspertë dhe një buxhet për përmbushjen e përgjegjësisë së tij. - Raporti vjetor i KKSHI-së paraqitet në qeveri dhe parlament: "Gjendja e Kërkimit dhe Inovacionit në Shqipëri - raporti vjetor i progresit".	2010-2015
10	Ofrimi i programit të trajnimit dhe ndihmës teknike për Drejtorinë e Kërkimit Shkencor në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës	Objektivi i ndihmës është forcimi i kapacitetit të drejtorisë së shkencës për të garantuar që stafi të jetë i përgatitur dhe trajnuar mirë për të përmbushur përgjegjësitë e veta të përditshme në lidhje me sekretin e politikës së kërkimit, politikëbërjen, lidhjet me fusha të tjera horizontale dhe vlerësimin e politikës së kërkimit shkencor. Mbështetja me anë të një programi të ndihmës teknike do të ofrohet edhe për stafin e ri të sekretariatit të KKSHN-së.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës / Zyra e zëvendëskryeministrit	- Ndihma teknike ofrohet dhe cilësia e saj vlerësohet për çdo pozicion nga përfituesit, pra nga stafi i drejtorisë së shkencës dhe sekretariati i KKSHI-së.	2010
4. Krijimi i kapacitetit të përshtatshëm për menaxhimin e programit					

11	Krijimi dhe funksionimi i AKTI-së	Hartimi i planit të plotë të biznesit të AKTI-së për vitet 2010-2015 bazuar në “Dokumentin Koncept” të miratuar nga qeveria dhe rekrutimi i komitetit drejtues.	Zyra e Zëvendëskryeministrit	<ul style="list-style-type: none"> - Plani i biznesit për vitet 2010-’15 i hartuar dhe miratuar nga bordi mbikëqyrës; - AKTI-ja e ngritur me vendim qeverie; - Financimi i programit i disbursuar, dhe ... - Programet vjetore të punës të miratuara nga bordi mbikëqyrës i AKTI-së; - Raportet vjetore të miratuara nga bordi mbikëqyrës i AKTI-së; - Vlerësimi i ndërmjetëm pozitiv (2013). 	Shtator 2009 – Maj 2010
		Faza fillestare e AKTI-së përfshirë rekrutimin dhe trajnimin e stafit, hartimin dhe fillimin e programeve të para. Mbështetja për fazën e fillimit nga një projekt i ndihmës teknike (duhet të konfirmohet, duhet kërkuar mbështetja nga BE-ja).	AKTI		Qershor 2010 Dhjetor 2011
		AKTI-ja është bërë plotësisht funksionale. Procesi vjetor i miratimit të programit të punës nga bordi mbikëqyrës dhe miratimi i raportit vjetor të vitit të mëparshëm. Vlerësimi i ndërmjetmë i pavarur duhet të planifikohet për në vitin 2013.	AKTI		2012-2015
5. Përmirësimi i kuadrit ligjor për politikëbërje dhe për gjetje fondesh kërkimi					
12	Përshtatja e kuadrit ligjor për STI-në me kuadrin ligjor dhe praktikën e BE-së	Analiza e ligjeve aktuale në lidhje me shkencën, teknologjinë dhe inovacionin, përfshirë ndihmën e shtetit, mobilitetin e kërkuesve shkencorë, të drejtat e pronësisë intelektuale, etj. Analiza do të kryhet nga një ekip ekspertësh dhe do të raportohet në AKTI. Rishikimet e kërkuara të ligjeve dhe rregulloreve ekzistuese ose hartimi i propozimeve të reja ligjore do të kryhen nga ministritë kompetente ose komisionet parlamentare me ndihmën teknike të ekipit të ekspertëve.	Vendimet e qeverisë Zyra e Zëvendëskryeministrit	<ul style="list-style-type: none"> - Ndihma teknike dhe draftet legjislative të dhëna për analizë legjislative; - Vendimet qeveritare dhe/ose miratimi parlamentar i ndryshimeve legjislative; - Raport mbi realizimin efektiv ose zbatimin e kuadrit të ri ligjor nga ministritë kompetente ose autoritete të tjera (2 vjet pas miratimit të kuadrit të ri ligjor). 	Janar 2010-Korrik 2011

13	Përmirësimi i procedurave institucionale dhe drejtuese të organizatave që merren me kërkim shkencor	Analiza e kapaciteteve, e procedurave dhe e rregulloreve të brendshme që kanë ndikim në aktivitetet kërkimore shkencore të kërkuesve (kariera e brendshme dhe sistemet e stimujve) dhe menaxhimi i produkteve të kërkimit shkencor (IPR) në universitete dhe në institucione të tjera kërkimore. Ndhima teknike për zhvillimin e planeve strategjike të kërkimit dhe zhvillimit të universiteteve, qendrave dhe për përshtatjen e kuadrit institucional.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Universitetet dhe institute të tjera kërkimore	<ul style="list-style-type: none"> - Numri i organizatave kërkimore të mbështetura nga ekspertët e ndihmës teknike; - Numri i organizatave që aplikojnë një plan strategjik afatmesëm kërkimi dhe zhvillimi; - Zbatimi efektiv i ndryshimeve të rregullave institucionale, të stimujve për karrierën e kërkuesve shkencorë, të praktikave për menaxhimin e IPR-së, etj. 	Në vazhdimësi
6. Miratimi i një kuadri buxhetor të përshtatshëm					
14	Mobilizimi i donatorëve ndërkombëtarë për mbështetjen e strategjisë ShTI (shkencës, teknologjisë dhe inovacionit)	Organizimi i konferencës së donatorëve kushtuar zbatimit të strategjisë së STI-së.	Zyra e Zëvendëskryeministrit	<ul style="list-style-type: none"> - Angazhimi i qeverisë shqiptare në hartimin e një kuadri buxhetor shumëvjeçar për zbatimin e strategjisë së ShTI-së. - Fondet e premtuara nga donatorët si bashkëfinancime për elementet specifike të strategjisë së ShTI-së. 	Nga Dhjetori 2009
15	Integrimi i Shqipërisë në BE dhe financimi i marrë nga iniciativat e BE-së për Ballkanin Perëndimor ose ERA-NET, etj.	Pjesëmarrja e ekspertëve nga autoritetet dhe agjencitë shqiptare në rrjetet e financuara nga BE-ja me synim sigurimin e fondeve shtesë për zhvillimin e politikës së shkencës, teknologjisë dhe inovacionit, zhvillimin e infrastrukturës së përbashkët të kërkimit, përmirësimin e statistikave të STI-së, etj.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, AKTI	<ul style="list-style-type: none"> - Numri i pjesëmarrësve në rrjetet ose projektet e (bashkë-) financuara nga Komisioni Evropian në lidhje me Zonën Evropiane të Kërkimit dhe posaçërisht Ballkanin Perëndimor; - Fondet e siguruara për organizatat/ekspertët shqiptarë që marrin pjesë në projekte të tilla. 	2010-2015

7. Vendosja e procedurave dhe mekanizmave të monitorimit dhe vlerësimit

16	Vendosja e një kufiri paraprak për performancën e kërkimit në institucionet publike kërkimore	Objektivi është të vendoset kufiri paraprak për vlerësimin e performancës kërkimore shkencore brenda institucioneve publike të kërkimit, përfshirë institucionet e arsimit të lartë, për të matur progresin e tyre.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës. AKTI	- Një instrument sondazhi u shpërndahet institucioneve publike të kërkimit dhe përgjigjet grumbullohen dhe analizohen.	Shtator 2009 Qershor 2010
17	Hartimi dhe zbatim i metodologjisë së propozuar për monitorimin dhe vlerësimin. Kontrata e ndihmës teknike.	Ndihma teknike kërkohet për të ngritur kapacitetet dhe aftësitë në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës për përgatitjen, monitorimin dhe vlerësimin e zbatimit të Strategjisë Kombëtare për Shkencën, Teknologjinë dhe Inovacionin. Qeveria shqiptare duhet të angazhojë burimet e kërkuara për të garantuar që Sektori i Shkencës në MASH të ketë një staf të plotë.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës	- Hartimi, paraqitja dhe miratimi i metodologjisë për monitorimin dhe vlerësimin. - Mbahet një seminar për të me qëllim që të konsultohen aktorët përkatës për metodologjinë për kryerjen e monitorimit dhe vlerësimit. Pjesëmarrësit vlerësojnë cilësinë.	Shtator 2009 Dhjetor 2010
18	Përmirësimi i statistikave të shkencës, teknologjisë dhe inovacionit (ShTI)	Bazuar në rezultatet e sondazheve fillestare pilot të mbështetura nga UNESCO në 2009, në INSTAT dhe MASH dhe në ministri të tjera do të vazhdohet të prodhohen statistikave paraprake bazë që lejojnë integrimin e Shqipërisë në bazat e të dhënave statistikore evropiane dhe ndërkombëtare për shkencën, teknologjinë dhe inovacionet. Mbështetja e mëtejshme nga projektet e financuara nga UNESCO-ja ose BE-ja do të kërkohet për të kryer këtë aktivitet.	Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Instituti i Statistikave.	- Prodhimi dhe botimi i statistikave kryesore të shkencës, teknologjisë dhe inovacionit sipas standardeve që mundësojnë përfshirjen e tyre në bazën kryesore të të dhënave ndërkombëtare dhe evropiane.	2010-2015